

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA UPRAVO**

**Diplomsko delo
visokošolskega programa**

**VZGOJNI UKREPI IN KAZNI ZA
MLADOLETNIKE V PRIMERU
MLADOLETNIŠKEGA PRESTOPNIŠTVA**

Jasna Trifunovič

Ljubljana, julij 2010

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA UPRAVO**

Diplomsko delo
visokošolskega programa

**VZGOJNI UKREPI IN KAZNI ZA MLADOLETNIKE V PRIMERU
MLADOLETNIŠKEGA PRESTOPNIŠTVA**

Kandidat (-ka):
Št. indeksa:

Jasna Trifunovič
04033103

Mentor (-ica):

doc. dr. Alenka KUHELJ

Ljubljana, julij 2010

POVZETEK

V svojem diplomskem delu obravnavam mladoletne prestopnike t.j. populacija, ki je najbolj ranljiva. Mladoletnik, ki stori kaznivo dejanje je po našem pravnem sistemu drugače obravnavan kot drugi storilci kaznivih dejanj. V večini primerov se mladoletnemu delinkventu izreče vzgojni ukrep, izjemoma tudi strožje kazni. Namen vzgojnih ukrepov in kazni za mladoletnike je, da se s pomočjo in varstvom zagotavlja prevzgoja, vzgoja in pravilen razvoj mladoletnika ter razvije odgovornost za postopke in dejanja, ki jih naredi.

Vzgojne ukrepe delimo na zavodske in nezavodske. Pri izvajanju ukrepov imajo zelo pomembno funkcijo institucije, v katerih se izvršujejo le ti. Pri izvrševanju vzgojnih ukrepov pa je potrebno ravnati po pravilih, ki jih določajo zakonsko določeni pravilniki.

V teoretičnem delu naloge je predstavljena splošna ureditev kazenskega prava za mladoletnike v Sloveniji. Empirični del predstavlja trenutno stanje kriminalitete mladih v Sloveniji ter podrobno obravnavo in primerjavo obravnavanih mladoletnikov na CSD Žalec, Prevzgojnem domu Radeče in Zaporu za mladoletnike v Celju v zadnjih štirih letih glede na različne kriterije.

Ključne besede: mladoletniki, prestopništvo, vzgojni ukrepi, kazni, pravilniki, center za socialno delo, prevzgojni dom, mladoletniški zapor

SUMMARY

In my diploma work I elaborate the population of juvenile offenders that is the most vulnerable. A minor who commits a crime in our legal system are treated differently than other criminals. In most cases, minor juvenile offenders get an educational measure, exceptionally penalties. The purpose of educational measures and punishment for minors is that by providing re-education and protection, education and proper development of the minor and to develop responsibility for the things and actions that they do.

Educational measures are divided into measures in which are minor sent in correctional homes and non-correctional. In implementing these measures, a very important function of the institution to which they are enforced only. In the implementation of educational measures is necessary to follow the rules set by statutory regulations.

In the theoretical part I present the general rules of criminal law for minors in Slovenia. The empirical part presents the current state of youth crime in Slovenia, and a detailed examination and comparison to Social Work Center considered minors, juvenile correctional facility Radeče and a prison for juveniles in Celje in the last four years, according to various criteria.

Keywords: adolescents, delinquency, educational measures, sanctions, rules, Social Work Centre, correctional homes, juvenile prison

KAZALO

POVZETEK	II
SUMMARY	III
1 UVOD	1
2 MLADOLETNIŠKO PRESTOPNIŠTVO	3
2.1 Pojem in značilnosti mladoletniškega prestopništva	3
2.2 Dejavniki, ki vplivajo na nastanek mladoletniškega prestopništva	5
2.2.1 Družina	5
2.2.2 Šola	7
2.2.3 Vrstniki in okolje	9
3 KAZENSKO OBRAVNAVANJE MLADOLETNIH PRESTOPNIKOV V SLOVENIJI	10
4 VZGOJNI UKREPI IN KAZNI ZA MLADOLETNE PRESTOPNIKE	12
4.1 Zgodovinski pregled vzgojnih ukrepov in kazni za mladostnike	12
4.2 Vrste vzgojnih ukrepov	13
4.3 Kaznovanje starejših mladoletnikov	17
4.4 Kazenske sankcije polnoletnim storilcem za kazniva dejanja, ki so ta dejanja storili kot mladoletniki	18
5 IZVRŠEVANJE VZGOJNIH UKREPOV IN KAZNI	23
5.1 Pravilnik o izvrševanju vzgojnih ukrepov	23
5.2 Praktični del izvajanja vzgojnega ukrepa nadzorstvo organa socialnega varstva	24
5.2.1 Navodila in prepovedi kot dopolnilo vzgojnega ukrepa nadzorstva organa soc. varstva	27
5.3 Izvrševanje ukrepa oddaja mladoletnika v prevzgojni dom	34
5.3.1 Pravilnik o izvrševanju vzgojnega ukrepa oddaja mladoletnika v prevzgojni dom	34
5.3.2 Praktični del izvrševanja vzgojnega ukrepa oddaja mladoletnika v prevzgojni dom	35
5.4 Izvrševanje kazni zapora	44
5.4.1 Pravilnik o izvrševanju kazni zapora	44
5.4.2 Praktični del izvrševanja kazni zapora	45
6 PRIMERJAVA VZGOJNIH UKREPOV IN KAZNI	51
6.1 Prednosti in slabosti vzgojnih ukrepov in kazni	53

6.2	Statistična primerjava vzgojnih ukrepov in kazni	55
7	ZAKLJUČEK	59
	LITERATURA	61
	VIRI	63
	SEZNAM SLIK IN TABEL	64
	PRILOGE	65
	Priloga 1: Načrt oz. dogovor o delu z mladoletnim storilcem kaznivega dejanja	65
	Priloga 2: Osebni načrt obsojenca	67
	Priloga 3: Osebni list obsojenca	69
	Priloga 4: Priloge k osebnem listu obsojenca (-ke)	70
	Priloga 5: Dovolilnica za izhod	71
	Priloga 6: Zapisnik o odvzemu urina	72
	IZJAVA O AVTORSTVU IN NAVEDBA LEKTORJA	73

1 UVOD

Mladoletniško prestopništvo lahko opredelimo kot nedovoljeno vedenje mladih, ki s svojim vedenjem in dejanji kršijo temeljne vrednote današnje družbe. O prestopništvu mladih govorimo kot o velikem problemu sodobne družbe, saj vse več mladih zaide na »kriva« pota in lahko bi rekli, da je kriminaliteta v porastu v zadnjem času. Seveda pa se prestopništvo mladih razlikuje od kriminalitete starejših oseb in prav zato je tudi sankcioniranje in obravnavanje mladih prestopnikov drugačno kot pri drugih delinkventih.

Prav obravnava mladoletnih delinkventov pa je razlog za nastanek tega diplomskega dela. Namen dela je predstaviti, kako se v Sloveniji obravnava in sankcionira mladoletne prestopnike. Predstavila bom vzgojne ukrepe in kazni, s katerimi se kaznuje mladoletne delinkvente, njihovo izvrševanje v praksi ter zakonsko podlago za izvrševanje le teh.

Cilji, ki jih želim raziskati so, da vse mlajši storijo težja kazniva dejanja, da imamo več prestopnikov kot prestopnic, da je kriminaliteta mladih v porastu, da se povečuje število izrečenih zavodskih vzgojnih ukrepov ter da sodišča raje izrekajo blažje ukrepe in izjemoma posegajo po najstrožjih kaznih.

Vsebinsko je delo sestavljeno iz petih poglavij, ki obdelujejo naslednje vsebinske sklope. Najprej imamo navedeno splošno definiranje in značilnosti mladoletniškega prestopništva, kateri so vzroki oz. dejavniki za nastanek prestopništva pri mladih, kako zakon obravnava mladoletne prestopnike pri nas ter katere vrste vzgojnih ukrepov in kazni pozna naš pravni sistem.

Pod drobnogled sem vzela predvsem vzgojne ukrepe in kazni za mladoletne prestopnike, kjer najprej predstavim zgodovino razvoja vzgojnih ukrepov v svetu nato vrsto ukrepov in kazni, ki jih sodišča izrekajo pri nas. Naš pravni sistem loči dve skupini vzgojnih ukrepov to so zavodski in nezavodski vzgojni ukrepi. Pozornost je usmerjena na opis kazni mladoletniškega zapor, nezavodski ukrep nadzorstva organa socialnega varstva in zavodski ukrep oddaja mladoletnika v prevzgojni dom.

Posebej je obdelan praktični del izvrševanja nezavodskega ukrepa nadzorstva organa socialnega varstva ter zavodska ukrepa oddaja mladoletnika v prevzgojni dom ter kazen mladoletniškega zapor, kjer sem usmerjena predvsem na institucije, ki so pristojne za izvrševanje in nadzorovanje teh ukrepov in kazni. V ospredju so tri državne institucije in sicer center za socialno delo, Prevzgojni dom Radeče in Mladoletniški zapor v Celju, v katerih se izvajajo ti ukrepi in kazni.

Pri raziskovanju praktičnega dela izvrševanja vzgojnih ukrepov sem obiskala zgoraj omenjene državne institucije, kjer so mi podrobno predstavili aktivnosti in dejanja, ki se izvajajo znotraj izvrševanja posameznega vzgojnega ukrepa in kazni.

V zadnjem delu diplomskega dela pa je predstavljena primerjava vseh treh vzgojnih ukrepov, njihove skupne značilnosti, prednosti in slabosti ter statistična primerjava.

Metodologija, ki sem jo uporabljala pri pisanju dela je deskriptivna, kompilativna, komparativna ter metoda analize primarnih in sekundarnih virov.

2 MLADOLETNIŠKO PRESTOPNIŠTVO

2.1 POJEM IN ZNAČILNOSTI MLADOLETNIŠEGA PRESTOPNIŠTVA

Različni avtorji pojem mladoletniškega prestopništva različno definirajo.

Prestopniško vedenje kaže, da niti družina niti šola otrokom ne nudita ustreznih možnosti za normalen telesni in duševni razvoj. Prestopništvo mladoletnikov je nevarno, ker lahko začetni majhni prestopki oblikujejo nagnjenje za kasnejše nevarnejše prestopništvo, ki pospeši razvoj kriminalne kariere in kriminalnega življenjskega stila. Večina večkratnih povratnikov je začela svojo prestopniško pot pred štirinajstim letom starosti. Ko postane s štirinajstim letom mladoletnik subjekt kaznivega dejanja, je pogosto že prepozno za uspešno prevzgojo, še zlasti, če je bilo zgodnje prestopništvo posledica neustrezne družinske in šolske vzgoje. Na splošno velja prepričanje, da je napoved vedenja tem bolj neugodna, čim bolj zgodaj je nastopilo prestopniško vedenje (Brinc, 2000, str. 114).

»Prestopniško vedenje je naučeno, in je naravna posledica slabe socializacije in slabe kontrole nad vedenjem. Slaba socializacija ustvarja osnovni kriminalni potencial.« (Brinc, 1991. str. 66).

Kazniva dejanja, ki jih izvršujejo mladoletniki, pa tudi druge oblike deviantnega vedenja mladih, tvorijo mladoletniško prestopništvo ali mladoletniško delinkvenco. Ta izraz uporabljamo zato, da bi označili pojav, ki je širši od tistega, ki ga označuje izraz kriminaliteta in ki obsega predvsem kazniva dejanja, ki jih izvršujejo mladoletniki (Meško, 1997, str. 89).

Naš pravni sistem obravnava mladoletniško prestopništvo kot tista kazniva dejanja, ki ji storijo mladoletniki, ki so stari od 14 do 18 let. Kazenski zakonik v 6. poglavju v 71. in 72. členu loči tri kategorije mladoletnikov:

1. **otrok** – t.j. mladoletnik, ki ob storitvi kaznivega dejanja še ni bil star 14 let; proti njemu se kazenske sankcije ne smejo uporabiti;
2. **mlajši mladoletnik** – t.j. mladoletnik, ki je bil ob storitvi kaznivega dejanja star 14 let, ne pa še 16 let; proti njemu se sme izreči vzgojni ukrep;
3. **starejši mladoletnik** – t.j. mladoletnik, ki je ob storitvi kaznivega dejanja bil star 16 let, ne pa še 18 let; proti njemu se lahko izreče vzgojni ukrep, izjemoma pa se ga lahko tudi kaznuje z denarno kaznijo ali mladoletniškim zaporom.

Predstavili smo različne definicije in razlage pojma mladoletniškega prestopništva, zdaj pa si oglejmo še njegove značilnosti.

Za mladoletniško prestopništvo je značilno, da se razlikuje od kriminalitete polnoletnih oseb. Pri deliktih, ki jih storijo mladoletniki, so posebnosti glede na motive in način, kako je bilo dejanje storjeno. Pri mladoletnih je v ospredju želja po

dokazovanju in upoštevanju, samopotrjevanju, preizkušanju svojih moči in zmožnosti, dejanje je storjeno iz pustolovščine, trme ali maščevanja staršem itd. To je obdobje življenja, v katerem so fizična pripravljenost, pomembnost ter obvladanje različnih ovir pomembni statusni simboli (Singer, 1997, str. 13).

Značilnosti mladoletniškega prestopništva so pomembne za odkrivanje in preiskovanje kaznivih dejanj, ki jih mladoletniki storijo, saj pokažejo, kje iskati storilca. Oglejmo si značilnosti, ki že pri ogledu kraja kaznivega dejanja pokažejo, v katero smer je potrebno raziskovati:

- **vandalizem – nepotrebna škoda**, ki jo pogosto na krajih zločina povzročajo mladoletni storilci pri storitvi kaznivega dejana kot so npr. tatvine, vlomi,...
- Da je kaznivo dejanje storil mladoletni storilec povedo že same stvari, ki jih je vzel. Mladoletni storilec namreč ne more »iz svoje kože« in na kraju zločina **vzame tisto, kar želi imeti in mu je vseč**,
- na kraju zločina se zadržujejo **dalj časa**,
- **način storitve kaznivega dejanja** je bolj preprost v primerjavi z načinom odraslih storilcev,
- kazniva dejanja storijo **v kraju, kjer bivajo ali neposredni okolici** t.j. tam kjer poznajo okoliščine,
- **ukradene predmete skrivajo doma** ali neposredni bližini krajev, kjer se največ zadržujejo,
- **vrednost premoženjskih koristi** je manjša kot pri odraslih storilcih.
- Mladoletni storilci **nadaljujejo kazniva dejanja** in so zato še posebej nevarni (Žerjav, 1994, str. 364 - 365).

Mladoletniki redkeje storijo kaznivo dejanje sami kot polnoletne osebe. Sodelovanje v skupini pri izvrševanju kaznivih dejanj bolj ustreza naravi mladostnika. Zelo redko so v ozadju teh dejanj neposredni nameni, običajno je v ospredju želja po skupnih razburljivih doživetjih (Singer, 1997, str. 14 - 15).

Izvrševanje kaznivih dejanj v skupinah je tudi ena izmed skupnih značilnosti kriminalitete mladih. Posebej je značilna za otroke in mlajše mladoletnike. Znano je, da je mladostnik v skupini bolj pogumen in si več upa, ker je skupina močnejša in hkrati tudi bolj opazna. V skupini pa je možna tudi organizacija dela. Skupina nudi moč, varnost, prijateljstvo, v njej se izživljajo potrebe po igri in pustolovščini, ob izvršenih dejanjih pa se seveda s kolektivnim odobravanjem osvobaja krivde (Bašič, 1987, str. 131).

Mladoletniki se razlikujejo od polnoletnih storilcev kaznivih dejanj po svojih telesnih, duševnih in socialnih značilnostih. Njihove odločitve so velikokrat nepremišljene, s kaznivim dejanjem pa želijo doseči korist (motivacijska, instrumentalna kriminaliteta) ali pa so kazniv dejanja zgolj odraz stisk in težav (frustracijska kriminaliteta) v obdobju, ko odraščajo (Brinc, 1997, str. 27).

2.2 DEJAVNIKI, KI VPLIVAJO NA NASTANEK MLADOLETNIŠKEGA PRESTOPNIŠTVA

Vzroki za prestopništvo pri otrocih in mladostnikih so različni. V različnih primerih mladostnikov gre za različne vzroke ali za več vzrokov hkrati, ki vodijo v storitev kaznivega dejanja. Tako kaže vzroke iskati v individualnih posebnostih posameznika, družini, šoli, med vrstniki ter širše t.j. v socialnem okolju. Govorimo o različnih dejavnikih, ki vplivajo na nastanek prestopništva to so tako socialni, psihološki kot tudi biološki dejavniki, ki se med seboj prepletajo in so odvisni od otroka do otroka. Prav iz tega razloga pa bi težko potegnili ločnico in trdili, da smo biološki oz. samo psihološki dejavniki vplivajo na prestopništvo.

Osebnostne lastnosti, ki jih povezujemo s prestopniškim vedenjem, so pogosto konstitucijske in psihološke lastnosti. Med konstitucijske lastnosti prištevamo predvsem značilnosti vedenja to so npr. impulzivnost (odzivanje brez poprejšnjega premisleka), zvišan prag za vznurjenje, ekstravertiranost (naravnost na zunanja dogajanja in akcijo), vitalnost in dobra energetska opremljenost, te so biološko pogojene (Tomori et al., 2000, str. 96 - 97).

Med psihološke lastnosti pa prištevamo mladostnikovo osebnost, njegov značaj in načine funkcioniranja v socialnem okolju. Te poteze se kažejo kot nezadovoljstvo s samopodobo, potreba po sprejetosti v skupini vrstnikov, slabša socialna zrelost, nizka raven spoštovanja, nesposobnost za vživljanje v čustva drugih, pomanjkanje občutka krivde, nesposobnost za učenje iz lastnih negativnih izkušenj in nesposobnost za sprejemanje odgovornosti za svoje vedenje (Tomori et al., 2000, str. 97 - 98).

2.2.1 Družina

Pomemben dejavnik otrokovega in mladostnikovega razvoja in oblikovanja osebnostnih značilnosti otroka je vsekakor družina oziroma njegovo primarno socializacijsko okolje. V družini se odvija učenje vrednot, vedenja in ne nazadnje tudi čustvenega odzivanja na zunanje dražljaje. Pri obravnavanju mladoletnega prestopnika je pomembno izhodišče, kakšna je njegova družina in kako družina funkcionira. Kakšna je otrokova samopodoba, je odvisno od odnosov med družinskimi člani, še posebej pa odnos med starši in otrokom (Tomori in Žagar, 1997, str. 27).

Različne teorije ugotavljajo, da slabi odnosi med otroki in starši ter slabo ravnanje z otroki odpirajo vsaj troje vrat v prestopništvo:

1. Zmanjšujejo navezanost otrok na starše; posamezniki brez tesnih socialnih vezi s starši bistveno manj tvegajo s prestopništvom kot tisti, ki imajo z njimi dobre odnose, saj se bojijo njihovega obsojanja.
2. Implicitno sporočajo, da je normalno, celo sprejemljivo odkrito izražati sovražnost ali prezir do drugih in ignorirati njihove želje in interesi.
3. Povzročajo močna negativna čustva kot so frustracija, jeza in sovraštvo, ki vodijo v željo po maščevanju v obliki nasilništva, tatvin in vandalizma.

Slabi odnosi staršev do otrok vplivajo na prestopništvo, ki nastane do 14. leta starosti, po tej starosti pa postanejo pomembnejši drugi dejavniki (Tivadar, 2000, str. 164).

Raziskave dokazujejo, da ni tako bistvena zunanja značilnost družine. To kar je bistveno, je skrito globlje, v emocionalnih in psihosocialnih značilnostih družine ter njene klime. Prav to notranje življenje, osebnost in vedenje staršev, njihovi medsebojni odnosi in njihovi odnosi do otrok ter njihove značilnosti, so tisti ogrožajoči dejavniki, ki lahko ogrozijo otrokov razvoj v smeri odklonskosti. Različne raziskave tako ugotavljajo, da so disocialni otroci odraščali v družinah z malo razumevanja in ljubezni, s premalo stabilnosti in moralne trdnosti, kjer so pogosti spori med straši, ki otroke tudi fizično kaznujejo, medsebojni odnosi pa so hladni in brezbrizni (Vodopivec – Glonar, 1987, str. 65).

Naloge družine, ki najbolj vplivajo na socializacijo otrok, so predvsem:

- razvijanje občutka lastne vrednosti,
- razvoj odnosa do avtoritete,
- učenje sposobnosti za obvladovanje stresov in socialnih spretnosti,
- oblikovanje vrednostnega sistema, ki usmerja motive, vedenje in ravnanje posameznika.

Prestopniško vedenje je le eno od različnih možnih znamenj, da je družina odpovedala pri eni ali več svojih funkcijah (Tomori, 2000, str. 98).

Tako pri motenem odnosu do avtoritete kot pri pomanjkanju spretnosti za obvladovanje stresov, so prisotni neustrezni liki staršev, saj razvoj svojih otrok usmerjajo na negativen način. Kot neustrezen lik staršev se kažejo pri očetih in materah še naslednje značilnosti:

- odsoten ali čustveno nedostopen oče (mati),
- agresiven, kaznujoč oče (mati),
- alkoholiziran, impulziven oče (mati),
- oče (mati) ne vključen v širše socialno okolje,
- nemočna, pasivna, depresivna mati,
- hiperaktivna, zaščitniška mati,
- dominantna, oblastniška mati.

Tudi nefunkcionalnost družine kot celote opisuje več splošnih značilnosti, in sicer: družina je v neprestanem konfliktu z okoljem, prikrajšana oziroma gmotno in socialno siromašna družina, ki je značilna po kroničnem nezadovoljstvu (Tomori, Žagar, 1997, str. 29).

Družina, ki nudi napačen vzorec vedenja, razvija pri otrocih negativne osebne karakteristike, težnje in razumevanja, kar prizadene otrokovo osebnost. S svojimi dejanji in vedenjem starši otroka posredno silijo v prestopništvo, saj le to daje otroku občutek lastne vrednosti, pogosto pa predstavlja nasilje edino obliko komunikacije z okoljem.

2.2.2 Šola

V procesu socializacije poleg družine sodeluje tudi šola in sicer v sekundarni socializaciji. Šola je prostor, kamor je vključen vsak otrok in kateri pripada vsaj devet let. V tem obdobju otrok doživi veliko prijetnega in tudi neprijetnega, vse to pa vpliva na njegov psihosocialni razvoj. Šola se pojavlja v dveh vlogah. Po eni strani kot varovalni dejavnik posameznika, ki preprečuje, da bi zašel s prave poti, po drugi strani pa kot ogrožajoči oziroma kriminogeni dejavnik (Koš – Mikuš, 1991, str. 10).

Študije kažejo na zvezo med šolsko neuspešnostjo in prestopništvom. Dejavniki, ki vplivajo na otrokovo uspešnost v šoli so odvisni od otrokove sposobnosti, vloge šole v širši družbi, izvajanja pedagoškega procesa in četrti zelo pomemben dejavnik viktimizacije v šoli (Meško, 1997, str. 188).

Osnovna kriterija, po katerih se vrednosti učenec, sta primernost vedenja in učna uspešnost. Otrok, ki hoče v šoli dobiti potrebno priznanje in sprejetost, mora biti dovolj miren, tih, nemoteč in poleg tega tudi učno uspešen. Če iz katerega koli razloga obeh pričakovanj ne more izpolniti, sledi odklanjanje – izraženo največkrat v obliki svaril, kaznovanja, pridiganja in čustvenega odklanjanja. Vedenjsko problematični, negotovi, nemirni učenci in tisti, ki imajo negativno samopodobo ter dvomijo vase, so v takem primeru še dodatno ogroženi.

Za šolo pa je značilna tudi tekmovalnost kot glavno motivacijsko sredstvo (ocene). Tekmovalna situacija sili otroka v stalno dokazovanje in primerjanje z drugimi, s čimer je lastna vrednost vedno znova na preizkušnji in jo je potrebno ves čas dokazovati. Vedenjsko problematični otroci so vase in v svojo vrednost negotovi, zato jih je tekmovalnih situacij strah, v njih so frustrirani in od sebe dajejo veliko manj, kot so v resnici sposobni. Zardi tega v takšnih situacijah neprimerno, agresivno odreagirajo. To pa je obrambna reakcija pred grozečo potrditvijo manjvrednosti (Bečaj, 1987, str. 88 – 89).

Sedaj si bomo pogledali šolo kot dejavnik, ki vpliva na prestopništvo v dveh pogledih, in sicer šola kot varovalni dejavnik in šola kot kriminogeni dejavnik.

2.2.2.1 Šola kot varovalni dejavnik

Varovalni dejavniki so neki pojavi oziroma dogajanja, ki preprečujejo pričakovan škodljiv učinek nekega negativnega oziroma neugodnega vpliva (Mikuš – Kos, 1991, str. 21).

Govoriti o varovalnih dejavnikih pomeni iskati jih v otroku (temperament, inteligentnost, socialne spretnosti, ..), v družini (odnos med starši in otrokom ter odnos otroka z drugimi družinskimi člani,..), v šoli in v širšem okolju (interesne dejavnosti, športne aktivnosti, razni hobiji, ...).

Pri mladoletnih storilcih kaznivih dejanj ne zasledimo varovalnih dejavnikov ne v družinskem okolju in ne v šolskem okolju. Tudi dejavnikov, ki bi imeli funkcijo zaščite psihosocialnega zdravja ter ustreznega delovanja posameznika in bili lastni otroku, ne najdemo. Številne raziskave so pokazale, da je šola lahko varovalni dejavnik pri

otroku, ki je izpostavljen kronično neugodnim družinskim razmeram. To je lahko npr. dober odnos z enim od učiteljev, sprejetost v skupini vrstnikov in povezanost s skupino, uspeh pri kakšnem učnem predmetu ali splošno dober uspeh.

Poznavanje varovalnih dejavnikov v šolskem prostoru in njihovo vnašanje v šolski vsakdan, pomeni znati zavarovati veliko otrok in mladostnikov v njihovem psihosocialnem razvoju in prispevati k preprečevanju delikventnega vedenja (Mikuš – Kos, 1991, str. 21).

2.2.2.2 Šola kot kriminogeni dejavnik

V šoli se ločita dve vrsti ožigovanja ali etikiranja učencev to sta učno in vedenjsko. Ožigovanje je oblikovanje negativne stereotipne podobe, ki postane pomembna za opredeljevanje tudi vseh ostalih značilnosti in potez osebe.

Etikiranje je pripisovanje oz. dodajanje etiket nekomu, lahko pozitivne ali negativne. Etiketa je kot neko pravilo vedenja v družbi, ki neko dejanje, vedenje dovoljuje oz. zahteva spet drugo pa ne.

V šoli se začne prvo ločevanje otrok na dobre in slabe, na disciplinirane in nedisciplinirane. Imamo različne evidence o problematičnih, neuspešnih in motečih učencih. Šola s svojimi postopki vrednoti in ločuje sprejemljivo vedenje od nesprejemljivega.

Primerjave sodno obravnavanih mladoletnih prestopnikov so pokazale, da prestopniki dosegajo v povprečju slabše učne uspehe, so vedenjsko bolj problematični, so manj vključeni v različne izven šolske dejavnosti in kažejo še druge znake slabše prilagoditve šolskemu življenju kot tudi mnoge znake »slabše« osebности in negotovih socialnih značilnosti itd. Dodatne primerjave kažejo, da se šola šola manj prestopnikov v primerjavi z ostalimi. Ta spoznanja pa so postala svojevrsten stereotip in so vplivala tako na prakso kot tudi na znanstvenoraziskovalne usmeritve in poskuse teoretičnih razlag (Dekleva, 1982, str. 3).

Omenimo dva bolj ali manj stvarna primera položajev, v katerih s kaže uporaba omenjenega stereotipa.

1. Pedagoški kader na šoli, na osnovi informacije o mladostnikovem kaznivem dejanju negativno ocenjuje učence tudi na drugih, sicer s kaznivim dejanjem nepovezanih področjih (ocene iz vedenja, ocenjevanje znanja) s predpostavko, da je to dvoje nujno in usodno povezano.
2. Obstoj takih meril resocializacije mladoletnikov (pri sodiščih ali službah socialnega skrbstva), ki apriorni jemljejo mladostnikovo vključitev v šolo in njegov šolski uspeh kot pozitivno znamenje oziroma ugoden dosežek njihovega dela. Pri tem se včasih ne posveča nobene pozornosti vprašanju, ali mladostnik resnično želi zaposlitev ali šolanje, ali je ta odločitev plod vnaprej postavljenih meril strokovnega delavca ali pa osebnostnega razvoja mladostnika (Dekleva, 1982, str. 3 - 4).

2.2.3 Vrstniki in okolje

Okolje, ki vpliva na mladostnikovo vedenje je okolje, v katerem živi, tako kraj ali mesto, kot tudi ljudje iz soseske ali ulice, vrstniki, učitelji, sorodniki. Najpomembnejša je seveda družina. Pomembno je, kako je otrokova družina sprejeta v okolje. Če okolica ne sprejema družine, je otrok stigmatiziran že zaradi družine. Nadalje je vprašanje, kako v okolju gledajo na otroka (indiferentno, ga odklanjajo, vzbuja usmiljenje,..). Pomembno je tudi, ali in kakšne možnosti mu okolje daje (je sploh kakšno družbo, kamor bi se vključil, je okolje zavezujoče, gre mogoče za subkulturo, ali za okolje, ki je zelo drugačno od njegove družine) (Bečaj, 1987, str. 86).

Do socialnega okolja, ki mu je posameznik odtujen, se ne čuti sprejetega v njem (ali v njem celo doživlja občutke odrinjenosti), mladostnik ne razvija pripadnosti, ki je podlaga za sprejemanje meril in vrednot. Prenapolnjena naselja kakorkoli subjektivno ali objektivno prikrajšanih prebivalcev z malo možnosti za zdravo samouveljavitev in neškodljivo sprostitev kar nekako kličejo k vedenju prestopanja vsakovrstnih meja. V soigri s pomanjkanjem ustreznih družinskih vplivov in spodbud ter neugodno osebno naravnostjo mladostnika je tako socialno okolje tisti dopolnilni dejavnik tveganja, ki se sešteje v večjo verjetnost razvoja prestopniškega vedenja (Tomori, 2000, str. 104).

Znano je, da je obdobje adolescence ena izmed večjih prelomnic v življenju. Takrat pričnejo odnosi v družini izgubljati svoj pomen kot vir samospoštovanja in merilo lastne vrednosti. Mladostniki se začnejo intenzivneje in z večjimi čustvenimi investicijami vključevati med svoje vrstnike. V adolescenci je doživljanje lastne vrednosti mnogo bolj povezano z oceno vrstnikov kot pa odraslih. Zaradi tega je mladostnik pripravljen storiti marsikaj, da bi bil spet sprejet v svoji generaciji (Tomori, 2000, str. 93).

Vrstniki nimajo samo slabih vplivov na posameznika, so celo nujni za posameznika in njegov pravilen razvoj.

Mnoge raziskave kažejo, da so pomanjkljive možnosti za druženje z vrstniki v obdobju otroštva in mladostništva oziroma neuspeh v vzpostavljanju pričakovanih vrstniških odnosov eden od najbolj zanesljivih prognostičnih znakov za posameznikovo neprilagojenost ali različne psihopatološke motnje v zreli dobi. Skupine vrstnikov predstavljajo socialni okvir, v katerem ima posameznik v družbi sebi enakih možnosti preizkušanja različnih načinov vedenja, oblikovanja svoje vloge, pridobivanja izkušenj na področju obvladovanja uporabe medsebojne agresivnosti in razvijanje intimnih odnosov z drugimi, razvija svojo spolno vlogo ter druge vzorce vedenja (Dekleva, 1983, str. 3 – 4).

3 KAZENSKO OBRAVNAVANJE MLADOLETNIH PRESTOPNIKOV V SLOVENIJI

Obnavljanje mladoletnega prestopništva se ločuje od celotnega področja obravnavanja kriminala. Ločnica je dejstvo, da so otroci in mladoletniki manj odgovorna bitja v razvoju, ki jih smemo in moramo obravnavati vzgojno, prizanesljivo, individualizirano, z namenom pomoči, usmerjanja in spodbujanja razvoja.

Vzgojno usmerjeno obravnavanje mladoletnih storilcev kaznivih dejanj zajema skrbstveno, vzgojno, rehabilitivno, izobraževalno, tretmatsko in terapevtsko komponento usmerjanja (Dekleva et al., 1997, str. 63).

Temeljna značilnost položaja mladoletnikov v kazenskem pravu je, da se zanje namesto kazni uporabljajo pretežno vzgojni ukrepi, s katerimi se zagotavlja pomoč, vzgoja in nadzor v razvoju in dozorevanju ter omogoča, da lahko postopoma prevzemajo svoje poklicne in družinske vloge (Brinc, 1997, str. 27).

Kot sem uvodoma omenila je potrebno mladoletne prestopnike obravnavati drugače kot odrasle storilce kaznivih dejanj. V slovenskem pravnem sistemu ureja mladoletne prestopnike Zakon o kazenskem postopku, Zakon o izvrševanju kazenskih sankcij, Zakon o socialnem varstvu, Kazenski zakonik in Zakon o prekrških ter različni pravilniki (Pravilnik o izvrševanju vzgojnih ukrepov za mladoletnike, Pravilnik o izvrševanju kazni zapora, Pravilnik o izvrševanju ukrepa oddaje mladoletnika v prevzgojni dom).

V petem poglavju Zakona o prekrških od 30. do 41. člena zakon določa, kako se izrekajo sankcije mladoletnikom, in sicer jih deli v tri skupine glede na starost storilca kaznivega dejanja:

- mladoletnik, ki ob storitvi kaznivega dejanja še ni bil star 14 let – **otrok**; proti njemu se kazenske sankcije ne smejo uporabiti niti se ne sme voditi postopek za storjeni prekršek;
- mladoletnik, ki je bil ob storitvi kaznivega dejanja star 14 let, ne pa še 16 let – **mlajši mladoletnik**; proti njemu se lahko izreče le vzgojni ukrep
- mladoletnik, ki je ob storitvi kaznivega dejanja že star 16 let, ne pa še 18 let – **starejši mladoletnik**; proti njemu se sme izreči vzgojni ukrep pod pogoji, ki jih določa zakon in Kazenski zakonik, izjemoma pa se ga sme kaznovati z globo ali mladoletniškim zaporom.

V Kazenskem zakoniku, ki je pričel veljati 1.11.2008, poseben člen določa, da je v posebnem zakonu, ki določa kazensko odgovornost mladoletnikov, lahko tudi določeno, da se osebam, ki so bile ob storitvi kaznivega dejanja že polnoletne, vendar še niso bile stare 21 let (mlajši polnoletniki), smejo izreči namesto kazni, glede na njihovo osebnostno razvitost, kazenske sankcije za mladoletnike (KZ, 5. člen).

Namen vzgojnih ukrepov in kazni za mladoletnike je, da se mladoletnim storilcem kaznivih dejanj z varstvom in s pomočjo, z nadzorstvom nad njimi, njihovim strokovnim usposabljanjem in razvijanjem njihove osebne odgovornosti zagotovijo njihova vzgoja, prevzgoja in pravilen razvoj (KZ, 73. člen).

V Sloveniji sta se pri delitvi pristojnosti med centri za socialno delo (v nadaljevanju CSD) in sodiščem uveljavila dva kriterija:

- starost mladoletnika,
- narava odklonskega vedenja.

Slovenska sodišča obravnavajo v kazenskem postopku samo tiste mladoletnike, pri katerih so njihove motnje v vedenju izražene s storitvijo kaznivega dejanja in ki glede na svoj duševni razvoj (formalno določen s starostjo 14 let) razumejo pomen svojega ravnanja. Centri za socialno delo pa na enak način in z enakimi cilji obravnavajo otroke in mladostnike, ki se vedejo odklonsko (tudi storilce kaznivih dejanj, ki še niso dopolnili 14 let) (Filipčič, 2000, str. 171).

4 VZGOJNI UKREPI IN KAZNI ZA MLADOLETNE PRESTOPNIKE

Naloga vzgojnih ukrepov za mladoletnike je, da spremenijo odklonsko vedenje prestopniškega otroka ali mladoletnika v sprejemljivo. Njihova funkcija je tako vzgojna kot rehabilitativna. Otroka oziroma mladostnika naj bi vzpodbudili h konstruktivnemu vedenju in pogledu na sebe in svet, ki ga obdaja. Ob vsem tem pa mu morajo biti zagotovljene tudi temeljne človekove in otrokove pravice.

4.1 ZGODOVINSKI PREGLED VZGOJNIH UKREPOV IN KAZNI ZA MLADOSTNIKE

S prestopništvom otrok in mladoletnih smo se srečevali že v preteklosti. Beseda prestopništvo izhaja iz besede delinkvenca. Beseda delinkvenca je latinskega izvora in pomeni krivično dejanje, kaznivo dejanje, zločin ali prestopok. Izraz delinkvent prav tako izhaja iz latinske besede delinquere in pomeni storilca kaznivega dejanja, krivca, zločinca in prestopnika (Mikovič, 2004, str. 43).

Oglejmo si, kako je zakon urejal poglavja s področja mladoletniškega prestopništva v različnih zgodovinskih obdobjih.

Že **Rimsko pravo** deli otroke in mladoletnike v tri skupine glede na starost storilca kaznivega dejanja. Otrok do sedmega leta starosti (infantes), kazensko ne odgovarja za storjena dejanja, nadalje so mladoletniki od sedmega do desetega leta (infantes proximus), ki so kaznovani izjemoma, če se zavedajo oziroma razumejo svoj prekršek. Zadnja skupina pa so mladoletniki v starosti od desetega do štirinajstega leta (pubertati proximi), ki so kazensko odgovorni, a se jim ne sme izreči smrtne obsodbe, pri izreku drugih kazni pa se vzame za olajševalno okoliščino mladost otroka (Mikovič, 2004, str. 43).

V primerjavi z današnjim zakonom ni bilo to področje posebej obdelano. Upošteva se starost otrok oziroma mladoletnika in prav tako zakon glede na starost loči mladoletnike v tri skupine, le da je spodnja meja že pri sedmih letih pri nas pri štirinajstih. Nimajo pa posebej obdelanih kazni za mladoletnike kot so pri nas vzgojni ukrepi (zavodski in nezavodski), mladoletniški zapor in denarna kazen pod pogoji določenimi v Kazenskem zakoniku in Zakonu o prekrških.

V obdobju **srednjega veka** je veljalo »da se zloba dopolnjuje s starostjo«, kar je hkrati pomenilo, da se s starostjo otroka povečuje njegovo zavedanje lastnih dejanj in posledično tudi odgovornost za storjena dejanja. V 12. stoletju po Germanskem kazenskem pravu otroci do sedmega leta starosti niso kazensko odgovorni, otroci, ki so zagrešili kaznivo dejanje med sedmim in štirinajstim letom starosti pa so kaznovani z blažjimi kaznimi. V 16. stoletju po Karolinškem zakonu o kriminaliteti (Constituto criminalis Carolina) prav tako izključujejo smrtno kazen za izvršitelja kaznivega dejanja, vendar za mlajšega od štirinajst let (Mikovič, 2004, str. 43 - 44).

V **drugi polovici 18. stoletja** se je čutil vpliv reformističnih in humanističnih gibanj, ki so pri izrekanju kazenskih sankcij poudarjala potrebo po natančnejšem upoštevanju starosti storilca kaznivega dejanja. Omenili bomo dva zakonika, prvi je iz leta 1785 Kazenski zakonik Marije Terezije, ki določa, da je kazenska odgovornost pri otrocih do sedmega leta starosti izključena, za otroke od sedmega do štirinajstega leta pa je kazen predvidena le v izrednih primerih, ko gre za očitno zlonamernost dejanja. Starostna meja za blažje kazenske sankcije se dvigne na starostno obdobje od štirinajst do šestnajst let (Mikovič, 2004, str. 44).

Drugi zakonik je izšel leto kasneje (leta 1786), imenoval se je Toskanski zakonik in je bil še bolj human pri izrekanju kazenskih sankcij. Otroke je klasificiral v tri skupine:

1. otroci do dvanajstega leta niso bili kazensko odgovorni;
2. otroci od dvanajstega do štirinajstega leta niso bili kazensko odgovorni v primeru, če niso imeli sposobnosti za razbiranje storjenega dejanja, v nasprotnem primeru je bila zanje določena blažja kazen;
3. otroci in mladostniki med štirinajstim in sedemnajstim letom starosti so bili kaznovani za kazniva dejanja, a so imeli zaradi mladosti olajševalne okoliščine (prav tam).

Lahko ugotovimo, da se starostna meja za kazensko odgovornost dviguje, vendar se je težnja k dvigu starosti še bolj širila v **19. stoletju**. Zakoniki v tem obdobju so Avstrijski kazenski zakonik iz leta 1852, Švedski kazenski zakonik iz leta 1864 ter Nemški kazenski zakonik iz leta 1877.

Skozi zgodovino so otroci bili in ostali tisti del populacije, brez katere si ne moremo predstavljati prihodnosti človeštva. Prav zato je potrebna stalna skrb za otroke, predvsem v okviru družine in nato še širše družbene skupnosti.

Osnovni cilj te skrbi sta vzgoja in spremljanje razvoja otrok in mladostnikov, usmerjanje k sprejemanju določenih vrednot in načel, ki so potrebna za primerno obliko skupnosti (Mikovič, 2004, str. 45 - 46).

4.2 VRSTE VZGOJNIH UKREPOV

Po Kazenskem zakoniku poznamo naslednje vzgojne ukrepe:

Nezavodske ukrepe:

1. Ukor
2. Navodila in prepovedi
3. Nadzorstvo organa socialnega varstva

Ti ukrepi se izrečejo mladoletniku, ki ga je potrebno opozoriti na nepravilnost njegovega ravnanja ter zagotoviti njegovo vzgojo, prevzgojo in pravilen razvoj v njegovem okolju.

Zavodske ukrepe:

1. Oddaja v vzgojni dom
2. Oddaja v prevzgojni dom
3. Oddaja v zavod za usposabljanje

Te ukrepe izreče sodišče mladoletniku, pri katerem so potrebni trajnejši vzgojni, prevzgojni ali zdravstveni ukrepi in njegova izločitev (delna ali popolna) iz njegovega okolja. Zavodski ukrepi se uporabljajo kot skrajnje sredstvo in smejo trajati le toliko časa, da je namen vzgojnih ukrepov dosežen (KZ, 74. člen).

Poglejmo podrobneje nezavodske ukrepe.

Ukor: Sodišče izreče mladoletniku ukor, če spozna, do bo že z grajo dosežen namen vzgojnega ukrepa. Z izrekom ukora želi sodišče mladoletniku pokazati škodljivost in nepravilnost njegovega ravnanja ter ga opozoriti da mu bo ob storitvi novega kaznivega dejanja lahko izreklo strožjo kazensko sankcijo (KZ, 76. člen). Ukor se izreče mladoletniku, kateremu ni potrebno izreči drugega vzgojnega ukrepa in je storil prekršek zaradi nepremišljenosti ali lahkomiselnosti (ZP - 1, 35. člen).

Navodila in prepovedi: Sodišče izreče mladoletniku eno ali več navodil ali prepovedi kot samostojen vzgojni ukrep, če je treba s primernimi ukrepi vplivati nanj in na njegovo vedenje.

Sodišče lahko izreče mladoletniku naslednja navodila in prepovedi:

1. *osebno opravičilo oškodovancu;*
2. *poravnava z oškodovancem tako, da mladoletnik s plačilom, delom ali kako drugače povrne škodo, ki jo je s kaznivim dejanjem povzročil tako, da sodišče določi obseg, obliko in način povrnitve škode, pri tem pa osebno delo mladoletnika ne sme preseči 60 ur v obdobju treh mesecev, pri tem pa ne sme biti moteno njegovo šolanje ali zaposlitev. Ta ukrep pripravijo in vodijo organi socialnega varstva, z njimi pa sodeluje in ga nadzira tudi sodnik za mladoletne. Pri izvrševanju tega ukrepa ne sme biti prizadeto mladoletnikovo človeško dostojanstvo.;*
3. *redno obiskovati šolo;*
4. *usposabljati se za poklic ali sprejeti zaposlitev, ki ustreza njegovemu znanju, sposobnosti in nagnjenju;*
5. *nastaniti se pri določeni družini, v domu ali drugje;*
6. *opraviti delo v korist humanitarnih organizacij ali lokalne skupnosti, v tem primeru sme sodišče določiti mladoletniku opravljanje del do največ 120 ur v obdobju šestih mesecev, pri tem pa ne sme biti moteno šolanje ali zaposlitev mladoletnika. Ta ukrep pripravijo in vodijo organi socialnega varstva, z njimi pa sodeluje in ga nadzira tudi sodnik za mladoletne.;*
7. *zdraviti se v ustrezni zdravstveni organizaciji;*
8. *obiskovati vzgojno, poklicno, psihološko ali drugo podobno posvetovalnico;*
9. *udeležiti se programov socialnega treninga. Ta ukrep izreče sodišče, če je to potrebno za mladoletnikovo izobraževanje ali delovno usposabljanje. Določi*

se ga za največ 4 ure dnevno, pri tem pa ne sme biti moteno mladoletnikovo šolanje ali zaposlitev. Ta ukrep pripravijo in vodijo organi socialnega varstva, z njimi pa sodeluje in jih nadzira tudi sodnik za mladoletne.;

10. *opraviti preizkus znanja prometnih predpisov,*
11. *prepoved vožnje motornega vozila pod pogoji, pod katerimi je mogoče to sankcijo izreči polnoletnim.*

Pri izbiri in izrekanju navodil in prepovedi sodišče praviloma upošteva mladoletnikovo pripravljenost za sodelovanje. Navodila in prepovedi smejo trajati najdlje eno leto. Sodišče lahko navodila in prepovedi med izvrševanjem spremeni ali odpravi, če s tem bolje doseže namen ukrepa (KZ, 77. člen).

Izvrševanje navodil in prepovedi, ki jih sodišče izreče mladoletniku, pripravi, vodi in nadzira pristojni center. Navodila in prepovedi pa lahko namesto centrov izvršujejo tudi v organih in organizacijah, ti pa morajo o uspehu izvrševanja ukrepa obveščati sodišče in pristojni center (ZIKZ -1, 176. člen).

Nadzorstvo organa socialnega varstva: Ta ukrep sodišče izreče mladoletniku, če je potrebno trajneje vplivati na njegovo vzgojo, prevzgojo in pravilen razvoj. Ukrep ne sme trajati manj kot eno leto in ne več kot tri leta, o tem pa odloča sodišče. Dokler ta ukrep traja je mladoletnik pri svojih starših ali drugih ljudeh, ki ga preživljajo. Svetovalec, ki ga določi organ socialnega varstva, pa opravlja nadzorstvo tako, da mladoletnika nadzoruje, skrbi za njegovo šolanje, zaposlitev, izločitev iz okolja, ki škodljivo vpliva nanj, za potrebno zdravljenje ali ureditev razmer, v katerih živi (KZ, 78. člen).

Center določi mladoletniku svetovalca in o tem obvesti sodišče. Svetovalec mora nameniti posebno skrb vzgoji, varstvu in nadzorstvu mladoletnika. Pri tem se lahko obrača na strokovno pomoč na sodišče, pristojni center ter druge strokovne organizacije. Skrbeti mora, da bo mladoletnik izvrševal posebna navodila, ki mu jih je naložilo sodišče. Svetovalcu mora biti omogočeno izvrševanje njegovih nalog, imeti pa mora tudi ustrezne stike z mladoletnikom. Starši, rejnik, posvojitelj ali skrbnik pa so ga dolžni obveščati o razmerah, okoliščinah in pogojih, ki negativno vplivajo na izvajanje ukrepa nadzorstva. Pristojni center mora o uspehih izvrševanja tega vzgojnega ukrepa poročati sodišču najmanj vsakih 6 mesecev, lahko pa tudi sodišču za mladoletnike predlaga prenehanje vzgojnega ukrepa, če oceni, da je namen dosežen (ZIKZ – 1, od 178. do 182. člen).

Zavodski ukrepi pa so naslednji:

Oddaja v vzgojni dom: Ta ukrep izreče sodišče mladoletniku, glede katerega je treba poskrbeti za njegovo vzgojo in prevzgojo pod stalnim vodstvom in nadzorstvom strokovnih vzgojiteljev. V vzgojnem zavodu ostane mladoletnik najmanj šest mesecev in največ tri leta. Ob izreku tega ukrepa sodišče ne določi, koliko časa naj traja, temveč odloči o njegovem prenehanju pozneje. Ta ukrep se lahko izvaja v stanovanjskih skupinah, ki jih organizirajo vzgojni zavodi, ali z dnevnim bivanjem mladoletnikov v vzgojnem domu (KZ, 79. člen).

Oddaja v prevzgojni dom: Če so mladoletniku potrebni učinkovitejši prevzgojni ukrepi, izreče sodišče oddajo v prevzgojni dom. Pri izreku tega ukrepa sodišče upošteva zlasti naravo in težo storjenega kaznivega dejanja ter okoliščine, ali so bili mladoletniku že prej izrečeni vzgojni ukrepi ali kazni. V prevzgojnem domu ostane mladoletnik najmanj eno leto in največ tri leta. Ob izreku tega ukrepa sodišče ne določi, koliko časa naj traja, temveč odloči o njegovem prenehanju pozneje (KZ, 80. člen).

Ta ukrep se izvršuje v prevzgojnem domu za mladoletnike. Prevzgojni dom je notranja organizacijska enota uprave. Nadzor nad izobraževanjem mladoletnikov v prevzgojnem domu opravlja Ministrstvo za šolstvo.

Mladoletnikom, ki so zmožni za delo in želijo delati, se omogoči delo, ki mu ustreza glede na ugotovitve, ki so jih ugotovili ob sprejemu. Za uspehe pri delu oziroma izobraževanju ter za primerno vedenje mladoletnik dobi pohvale in nagrade ali druge ugodnosti, ki jih določa hišni red prevzgojnega doma.

Prevzgojni dom mora mladoletniku omogočiti, da pridobiva znanje, zlasti pa da dokonča osnovno šolo in si pridobi poklic.

Posameznemu mladoletniku pa je lahko omogočeno izobraževanje in delo tudi zunaj prevzgojnega doma (ZIKZ – 1, od 184. do 198. člena).

Oddaja v zavod za usposabljanje: V primeru, da je mladoletnik duševno ali telesno moten, sme sodišče izreči ukrep oddaje v ustrezen zavod za usposabljanje. Ta ukrep pa lahko sodišče izreče tudi namesto varnostnega ukrepa obveznega psihiatričnega zdravljenja in varstva v zdravstvenem zavodu, če je mogoče v zavodu za usposabljanje poskrbeti za zdravljenje in varstvo in s tem doseči namen tega varnostnega ukrepa. Mladoletnik ostane v zavodu za usposabljanje dokler je to potrebno za njegovo usposabljanje, zdravljenje ali varstvo, vendar najdlje tri leta. Če sodišče namesto varnostnega ukrepa izreče ukrep oddaje zavoda za usposabljanje, po preteku enega leta vsako leto znova odloči, ali sta zdravljenje in varstvo še potrebna. Ob mladoletnikovi polnoletnosti pa sodišče preizkusi, ali je potrebno, da še ostane v tem zavodu, ali pa ga je treba premestiti v ustrezen zavod za polnoletne osebe (KZ, od 76. do 81. člena).

Ta ukrep se izvršuje v zavodih za usposabljanje otrok in mladostnikov z motnjami v telesnem in duševnem razvoju. Sodišče v odločbi določi, v kateri zavod se naj odda mladoletnik, pred tem pa mora pridobiti sodišče mnenje posvetovalne komisije (ZIKZ – 1, 199. člen).

4.3 KAZNOVANJE STAREJŠIH MLADOLETNIKOV

Starejše mladoletnike se poleg vseh vzgojnih ukrepov, ki smo navedli zgoraj, lahko kaznuje še z izrekom denarne kazni ter mladoletniškim zaporom.

Izrekanje denarne kazni: Starejšemu mladoletniku sme sodišče za kazniva dejanja, za katera je predpisana kazen zapora do petih let ali denarna kazen, izreči denarno kazen, če jo je zmožen sam plačati. Denarna kazen mladoletnikov se lahko izreče v dnevni zneskih ali v določenem znesku. Število in višino dnevni zneskov denarne kazni določi sodišče upoštevajoč splošna pravila o odmeri kazni in upošteva višino storilčevega dnevnega zaslužka glede na njegovo plačo in druge dohodke ter obveznosti. Višina dnevnega zneska denarne kazni pa sme sodišče izjemoma tudi oceniti. V sodbi se nato določi rok za plačilo kazni, ki ne sme biti krajši od 15 dni in ne daljši od 3 mesecev, v izrednih primerih pa je dovoljeno tudi plačilo denarne kazni v obrokih, rok za plačilo pa ne sme biti daljši od dveh let. Če se denarna kazen ne da niti prisilno izterjati, sodišče namesto nje izreče enega izmed vzgojnih ukrepov (ukor, navodila in prepovedi ali nadzorstvo socialnega varstva) (KZ, 88. člen).

Mladoletniški zapor: Starejšemu mladoletniku sme sodišče izreči mladoletniški zapor za kaznivo dejanje, za katero je z zakonom predpisana kazen zapora petih ali več let, če zaradi teže dejanja in visoke stopnje kazenske odgovornosti ne bi bilo upravičeno izreči vzgojnega ukrepa. Mladoletniški zapor ne sme biti krajši od 6 mesecev in ne daljši od 5 let. Za kazniva dejanja, za katera je mogoče izreči kazen zapora 30 let, se sme izreči mladoletniški zapor do 10 let. Zapor se izreka na leta in cele mesece, pri odmeri pa sodišče ni vezano na najmanjšo mero kazni zapora, predpisano za storjeno dejanje (KZ, 89. člen).

Odmera mladoletniškega zapora; Pri odmeri zapora sodišče poleg olajševalnih in obteževalnih okoliščin upošteva še stopnjo mladoletnikove osebne zrelosti in čas, potreben za njegovo vzgojo, prevzgojo in strokovno usposabljanje. Če stori mladoletnik dvoje ali več kaznivih dejanj v steku in sodišče spozna, da je potrebno za vsa kazniva dejanja izreči mladoletniški zapor, izreče za vsa dejanja eno kazen v mejah zakonske mere te kazni. Če pa sodišče spozna, da bi bilo treba mladoletnika za kakšno dejanje, ki je v steku, kaznovati z mladoletniškim zaporom, za druga kazniva dejanja pa izreči denarno kazen ali vzgojni ukrep, izreče za vsa dejanja samo mladoletniški zapor. Tako sodišče ravna tudi, ko po izreku mladoletniškega zapora ugotovi, da je mladoletnik pred njegovim izrekom ali po njem storil kakšno kaznivo dejanje (KZ, 90. člen).

Učinek mladoletniškega zapora in zapora za vzgojne ukrepe; Če izreče sodišče med izvrševanjem vzgojnega ukrepa starejšemu mladoletniku mladoletniški zapor, preneha vzgojni ukrep, ko začne mladoletnik prestajati to kazen. V primeru, da sodišče po izteku vzgojnega ukrepa polnoletnemu storilcu kaznivega dejanja izreče mladoletniški zapor ali kazen zapora najmanj 1 leto, se vzgojni ukrep ne izvrši, če pa se že izvršuje, se izvrševanje ustavi, ko začne prestajati kazen. Če izreče sodišče po izteku vzgojnega ukrepa polnoletnemu storilcu kaznivega dejanja kazen zapora manj

kot eno leto, odloči sodbi, ali naj se po prestani kazni vzgojni ukrep izvrši ali ne. Če izreče sodišče polnoletnemu storilcu kaznivega dejanja med izvrševanjem vzgojnega ukrepa zapor v trajanju manj od enega leta, odloči v sodbi, ali naj se po prestani kazni izvrševanje vzgojnega ukrepa nadaljuje ali pa naj se ustavi, ko se začne izvrševati izrečena kazen (KZ, 91. člen).

Kazen mladoletniškega zavoda prestajajo starejši mladoletniki v posebnem zavodu za prestajanje kazni mladoletniškega zapora t.i. zavod za mladoletnike, kjer lahko ostanejo do dopolnjenega 23 leta. Če do tega časa ne prestanejo kazni, se jih premesti v zavod, kjer prestajajo kazen polnoletni obsojenci. Izjemoma pa lahko ostane v zavodu za mladoletnike samo, če je to potrebno, da dokonča šolo ali strokovno usposobitev.

Delo obsojenega mladoletnika mora biti primerno njegovim zmožnostim, ustrezati njegovim sposobnostim in interesom za posamezno vrsto dela in v skladu z možnostmi zavoda za mladoletnike. Delovni čas pa se določi tako, da se mu omogoči šolanje in strokovno usposabljanje in da ima tudi dovolj časa za telesno vzgojo in razvedrilo.

Zavod za mladoletnike namenja posebno pozornost pedagoški, psihosocialni in specialno-terapevtski obravnavi mladoletnika, organizira pouk za dokončanje osnovne šole in pridobitev poklica ter skrbi za športno udejstvovanje in druge aktivnosti mladoletnikov. Pri izbiri pouka se upošteva mladoletnikove osebne lastnosti ter sposobnosti in interesi za določen poklic ter možnosti za organiziranje izobraževanja.

Zoper obsojenega mladoletnika ni dovoljena osamitev. Oddaja v samico s pravico dela ali brez nje se sme izreči obsojenemu mladoletniku le v primeru hujšega disciplinskega prestopka. Upravnik pa mora v takšnem primeru takoj obvestiti direktorja uprave (ZIKZ, 113. – 118. člena).

4.4 KAZENSKÉ SANKCIJE POLNOLETNIM STORILCEM ZA KAZNIVA DEJANJA, KI SO TA DEJANJA STORILI KOT MLADOLETNIKI

Kazenske sankcije za polnoletne storilce delimo glede na to, ali je polnoletnik kaznivo dejanje storil kot mlajši ali starejši mladoletnik. Kazenski zakonik določa v 92. in 93. členu 6. poglavja naslednje:

1. Polnoletnemu, ki je dopolnil 21 let, se ne sme soditi za kaznivo dejanje, ki ga je storil kot **mlajši mladoletnik**. V primeru da polnoletnik, ki je storil kaznivo dejanje kot mlajši mladoletnik, med sojenjem še ni dopolnil 21 let, se mu sme soditi samo za kazniva dejanja, za katera je predpisana kazen hujša od petih let zapora. V takšnem primeru sme sodišče izreči samo ustrezen zavodski vzgojni ukrep (oddaja v vzgojni ali prevzgojni zavod, oddaja v zavod za usposabljanje). Pri presoji, ali naj sodišče izreče ta ukrep, upošteva vse okoliščine primera, zlasti pa težo storjenega dejanja, čas, ki je

- pretekel od njegove storitve, storilčevo vedenje in namen tega vzgojnega ukrepa.
2. Polnoletnemu se sme izreči za kaznivo dejanje, ki ga je storil **kot starejši mladoletnik**, vzgojni ukrep nadzorstva organa socialnega varstva, ustrezen zavodski ukrep, denarno kazen in tudi mladoletniški zapor. Pri presoji, katero izmed sankcij naj sodišče izreče, sodišče upošteva vse okoliščine primera, zlasti pa težo storjenega kaznivega dejanja, čas, ki je pretekel od njegove storitve, storilčevo vedenje in namen, ki ga je treba doseči s temi sankcijami. Polnoletniku, ki je storil kaznivo dejanje kot starejši mladoletnik in ki je med sojenem dopolnil 21 let, sme sodišče izreči namesto mladoletniškega zapora zapor ali pogojno obsodbo. Kazen zapora, izrečena v takem primeru, ima glede rehabilitacije, izbrisa obsodbe in pravnih posledic enak pravni učinek kot mladoletniški zapor.

Sodišče lahko izreče mlajšemu polnoletniku tudi vzgojni ukrep. V primeru, da je polnoletnik storil kaznivo dejanje, ampak med sojenjem še ni dopolnil 21 let, mu sme sodišče izreči vzgojni ukrep nadzorstva organa socialnega varstva ali zavodski ukrep (oddaja v vzgojni ali prevzgojni dom, oddaja v zavod za usposabljanje), če spozna, da je glede na njegovo osebnost in okoliščine, v katerih je storil kaznivo dejanje, primerneje namesto kazni zapora izreči tak ukrep. Sodišče pa lahko mlajšemu polnoletniku poleg vzgojnega ukrepa izreče tudi stransko kazen (npr. varnostne ukrepe ali prepoved vožnje motornega kolesa), razen prepovedi opravljanja poklica. Izrečeni vzgojni ukrep sme trajati do storilčevega triindvajsetega leta (KZ, 94. člen).

V spodnji tabeli si bomo ogledali podatke za Slovenijo, ki prikazujejo število mladoletnikov, ki jim je bila izrečena ali kazen ali vzgojni ukrep glede na skupino kaznivega dejanja.

Tabela 1: Mladoletne osebe, ki sta jima bila izrečena vzgojni ukrep ali kazen, po skupinah kaznivih dejanj

Leto	1995	2000	2004	2005	2006	2007	2008
Zoper življenje in telo	29	40	58	47	65	58	35
Zoper človekove pravice in svoboščine	6	22	17	16	20	27	29
Zoper spolno nedotakljivost	3	10	8	18	9	5	19
Zoper človekovo zdravje	2	27	60	29	26	17	28
Zoper premoženje	404	445	420	335	336	298	310
Zoper gospodarstvo	-	-	-	-	13	6	5
Zoper pravni promet	16	3	5	6	2	3	5
Zoper pravosodje	9	4	3	4	-	2	4
Zoper javni red in mir	4	13	20	25	29	34	46
Zoper splošno varnost ljudi in premoženja	6	4	7	3	1	1	3
Zoper varnost javnega prometa	16	9	6	4	9	8	5
Zoper okolje, prostor in naravne dobrine	-	-	-	-	1	-	-
Drugo	4	14	11	11	-	-	-
SKUPAJ	971	979	986	762	796	732	812

Vir: Statistični urad RS, Statistični letopis 2008

Kot je iz preglednice razvidno, je bilo največ kazni ali vzgojnih ukrepov izrečenih za kazniva dejanja zoper premoženje. Skupaj je v letu 2008 bilo izrečenih kar 310 kazni ali ukrepov to pa je kar 63% od vseh izrečenih ukrepov ali kazni za ta kazniva dejanja v tem letu. Če primerjamo z letom 2007 je bilo v letu 2008 izrečenih za 4 % več kazni ali ukrepov za kaznivo dejanje zoper premoženje. Kljub temu je bilo leta 2007 izrečenih najmanj ukrepov ali kazni za kaznivo dejanje zoper premoženje glede na vsa štiri primerjalna leta (od 2005 do 2008), kjer je povprečje 320 izrekov kazni ali ukrepov za to vrsto kaznivega dejanja na leto.

Naraščanje izrečenih kazni in ukrepov lahko opazimo tudi za kazniva dejanja zoper javni red in mir, ki zadnja štiri leta konstantno narašča. Sklepamo lahko, da je tovrstnih dejanj več zaradi zmanjšane nadzora staršev na svojimi otroki, ti mladoletniki nimajo nobenih omejitev glede izhodov in pogosto tudi sami starši ne vedo, kje se njihov otrok nahaja, s kom je in kaj počne.

Ugotovimo pa tudi, da v zadnjih treh letih opazen upad izrečenih kazni in ukrepov za kazniva dejanja zoper življenje in telo, v letu 2008 je bilo izrečenih samo 35 kazni ali ukrepov za to vrsto dejanj, kar pa je najmanj od leta 2004 naprej.

Najmanj ali nič izrečenih kazni je bilo za kaznivo dejanje zoper okolje, prostor in naravne dobrine. V zadnjih dveh letih ni bilo nobenega izreka za to vrsto kaznivega dejanja.

Zaskrbljujoč pa je podatek, da je v zadnji treh letih (od leta 2006 do leta 2008) prišlo do porasta izrečenih kazni ali ukrepov za kazniva dejanja zoper gospodarstvo (vdor v računalniške sistem, tihotapstvo, ponarejanje denarja,...).

V nadaljevanju so prikazani podatki za mladoletnike, katerim je bil izrečen vzgojni ukrep za storjeno kaznivo dejanje.

Tabela 2: Mladoletne osebe, zoper katere je bil kazenski postopek pred senatom pravnomočno končan

Leto	1995	2000	2004	2005	2006	2007	2008
Postopek pred senatom ustavljen	471	388	371	264	285	273	323
Izrečen varnostni ukrep brez izreka kazni	1	1	3	1	5	-	-
Izrečena vzgojni ukrep ali kazen	499	590	612	497	506	459	489
Mladoletniški zapor	7	9	8	8	11	13	6
Denarna kazen	1	5	5	3	7	6	3
Vzgojni ukrep:	491	576	599	486	488	440	480
- ukor	290	174	147	101	102	80	80
- navodila in prepovedi	14	134	95	88	71	87	122
- nadzorstvo organa socialnega varstva	146	214	328	263	286	244	230
- oddaja v vzgojni zavod	28	10	19	28	26	25	31
- oddaja v prevzgojni dom	12	17	9	5	3	4	10
- oddaja v zavod za usposabljanje	1	-	1	1	-	-	7
SKUPAJ	971	979	986	762	796	732	812

Vir: Statistični urad RS, Statistični letopis 2008

Najpogosteje izrečena nezavodska vzgojna ukrepa sta navodila in prepovedi ter nadzorstvo organa socialnega varstva. Iz preglednice je razvidno, da je več kot polovica vseh izrečenih vzgojnih ukrepov nadzorstvo organa socialnega varstva. V letu 2008 je bilo za 6 % manj izrečenih ukrepov za nadzorstvo. Lahko opazimo, da je ta ukrep v zadnjih letih v upadu medtem ko so navodila in prepovedi v porastu. Leta 2007 je bilo za 12 % več izrečenih navodil in prepovedi glede na leto 2006, leta 2008 pa je ta odstotek višji za kar 29 % glede na leto prej.

Tretji nezavodski ukrep je ukor, ki je leta 2007 bil za 22 % manjkrat izrečen kot leto poprej. Izrek ukora pa je v zadnjih dveh letih bil enak.

Zavodska ukrepa oddaja v vzgojni ali prevzgojni dom pa sta v letu 2008 v porastu glede na izrek tega ukrepa v prejšnjih letih. Leta 2008 je odstotek izrečenih ukrepov oddaje v prevzgojni dom za kar 60 % višji kot leta 2007. Oddaja v vzgojni dom pa je ukrep, ki je v zadnjih štirih letih dokaj konstanten. Oglejmo si skupno število izrečenih ukrepov v letih od 2005 do 2008 za ukrep oddaje v vzgojni dom oz. prevzgojni dom. V prvem primeru je takih primerov skupaj 110, v slednjem pa 22, če ta dva med seboj primerjamo in ju odstotkovno izrazimo, ugotovimo, da naša sodišča v kar 80 % raje izrečejo oddajo v vzgojni dom kot v prevzgojni.

Pri ukrepu oddaje v zavod za usposabljanje, ki je veljal za ukrep, ki je zelo redko izrečen, pa je podatek za leto 2008 zelo presenetljiv, saj je bilo takšnih ukrepov izrečenih v letu 2008 kar 7 to pa je največ od leta 2000 naprej, ko je bil izrečen mogoče en ali pa celo noben tovrsten ukrep.

Denarna kazen pa se od leta 2006 do leta 2008 zmanjšuje, leta 2008 so bile izrečene samo 3 tovrstne kazni, kar je za 50 % manj kot leto poprej.

Najstrožji ukrep pa je mladoletniški zapor. Ta ukrep je bil od leta 2005 do 2007 v naraščanju, leta 2008 pa se je število tovrstne kazni zmanjšalo za kar 54 % glede na leto 2007. To pa nam pove, da se je izvrševanje težjih kaznivih dejanj zmanjšalo.

Iz podatkov je razvidno, da v Sloveniji narašča delež nezavodskih ukrepov, kjer sta najpogosteje izrečena nadzorstvo organa socialnega varstva ter navodila in prepovedi, čeprav se je v zadnjem letu povečalo tudi število zavodskih ukrepov, kar pa je mogoče lahko tudi malo zaskrbljujoče.

5 IZVRŠEVANJE VZGOJNIH UKREPOV IN KAZNI

Pri izvrševanju vzgojnih ukrepov pa je potrebno upoštevati Pravilnik o izvrševanju vzgojnih ukrepov za mladoletnike. Ta pravilnik ureja izvrševanje vseh vzgojnih ukrepov, razen zavodskega vzgojnega ukrepa oddaje v prevzgojni dom, ki ga ureja poseben pravilnik t.i. Pravilnik o izvrševanju ukrepa oddaja mladoletnika v prevzgojni dom. Poznamo pa še tretji pravilnik, ki ureja in določa vsa pravila pri izvrševanju kazni zapora tudi mladoletniškega t.i. Pravilnik o izvrševanju kazni zapora.

5.1 PRAVILNIK O IZVRŠEVANJU VZGOJNIH UKREPOV

Pravilnik o izvrševanju vzgojnih ukrepov za mladoletnike (ULRS, št. 85/2009) določa pravila, ki jih je potrebno upoštevati pri izvrševanju vzgojnih ukrepov. Pri vzgojnem ukrepu navodila in prepovedi se glede na njuno vrsto v sodelovanju s Centrom za socialno delo (v nadaljevanju: CSD) določi izvrševanje le teh. Naloga CSD je urediti vse potrebno z mladoletnikom, s starši ali drugimi institucijami in organizacijami, ki so tako ali drugače povezane z izvrševanjem navodil in prepovedi. Glede na posamezno vrsto navodila in prepovedi CSD ureja, spremlja, organizira, pripravlja načrte in podobno skupaj z mladoletnikom in njegovimi straši ali zakonitimi zastopniki. O poteku posameznega navodila ali prepovedi mora CSD obveščati sodišče.

Prav tako pa ima CSD pristojnost pri izvrševanju vzgojnega ukrepa nadzorstvo organa socialne varnosti le da je tu organ socialnega varstva še bolj vključen v življenje mladoletnika. CSD v sodelovanju z mladoletnikom in starši ali zakonitimi zastopniki pripravi osebni načrt izvajanja nadzorstva, ki vsebuje cilje na posameznih področjih mladoletnikovega življenja, aktivnosti, pogostost spremljevalnih razgovorov in časovni okvir realizacije. Ob tem se določijo merila za merjenje uspešnosti zastavljenih ciljev.

Osebni načrt za mladoletnika vsebuje zlasti:

1. okvirne napotke za delo z mladoletnikom na posameznih področjih, vključno s cilji, metodami in tehnikami dela,
2. konkretne zadolžitve posameznih strokovnih služb pri doseganju ciljev iz osebnega načrta,
3. vsebino in način beleženja opazovanj mladoletnikovega vedenja in realizacije ciljev med potekom in ob zaključku izvajanja vzgojnega ukrepa.

Strokovni delavec spremlja izvajanje osebnega načrta mladoletnika skozi celotno izvrševanje vzgojnega ukrepa nadzorstvo organa socialnega varstva (ULRS, št. 85/2009).

5.2 PRAKTIČNI DEL IZVAJANJA VZGOJNEGA UKREPA NADZORSTVO ORGANA SOCIALNEGA VARSTVA

Opravila sem razgovor z g. Verdevom, ki je pristojen za izvajanje vzgojnega ukrepa nadzorstvo organa socialnega varstva na Centru za socialno delo v Žalcu. Najprej bom predstavila nekaj statističnih podatkov, o katerih CSD vodi evidenco, nato pa potek oz. izvajanje vzgojnega ukrepa nadzorstvo organa socialnega varstva.

V spodnji tabeli imamo predstavljene podatke o številu izvršenih vzgojnih ukrepov za prestopnike na CSD Žalec, ki so storili prekršek ali kaznivo dejanje v letu 2008, 2009 ter letu 2010 (do dne 24.03.). Podatke za leto 2006 in 2007 ni bilo mogoče pridobiti, ker so na CSD šele pred kratkim spremenili sistem vodenja evidenc.

Tabela 3: Število oseb, ki jim je bil izrečen vzgojni ukrep in so ga izvrševali na CSD Žalec

Leto	Do 18 let	Do 26 let	Skupaj
2008	39	29	68
2009	55	21	76
2010*	25	11	36

Vir: Center za socialno delo Žalec, 2010

* do dne 24.03.

Iz preglednice je razvidno, da je večino oseb, ki jim je bil izrečen ukrep, kjer je pristojen tudi CSD starih do 18 let. V letu 2008 je bilo 57 % oseb, ki jim je bil izrečen vzgojni ukrep starih do 18 let, leto kasneje pa je bil ta odstotek še za 15 % višji. Problem, ki se pojavlja je, da postopek do izreka sklepa sodišča mladoletniku traja predolgo, v povprečju 2 leti, zato je večina mladoletnikov ob izreku kazni že polnoletnih.

Opazimo lahko porast oseb starih do 18 let, ki jim je bil izrečen vzgojni ukrep in upad tistih, ki so stari do 26 let.

Glede letne primerjave pa lahko rečemo, da je izrekanje vzgojnih ukrepov, kjer imajo pristojnost CSD vsako leto v porastu. Če primerjamo zadnji dve leti je bilo leta 2009 nad prestopniki izvršenih 76 vzgojnih ukrepov, kar je 11 % več kot leto prej.

Zaskrbljujoč pa je tudi podatek, da je do dne 24.03.2010 bilo izvršenih že skupaj 36 vzgojnih ukrepov nad prestopniki, kjer imajo pristojnost CSD. Vzroke gre morda iskati v gospodarski krizi, ki še dodatno sili mladostnike v prekrške in kazniva dejanja.

V naslednji tabeli pa si bomo ogledali število izvršenih vzgojnih ukrepov, ki so v pristojnosti CSD glede na spol prestopnika.

Tabela 4: Število oseb, ki jim je bil izrečen vzgojni ukrep, kjer posreduje CSD od leta 2006 do leta 2010 glede na spol prestopnika za CSD Žalec

Leto	Moški	Ženska	Skupaj
2006	77	10	87
2007	80	14	94
2008	58	10	68
2009	65	12	77
2010*	31	5	36

Vir: Center za socialno delo Žalec, 2010

* do dne 24.03.

V tabeli imamo prikazane podatke za primerjavo prestopnikov glede na spol prestopnika. V povprečju ne glede na leto je vedno večji odstotek moških prestopnikov.

Opazimo lahko, da je leta 2007 bilo 4% več moških prestopnikov kot leto poprej. Leta 2008 je opazen upad za kar 38% glede na leto 2007. Nato pa leta 2009 zopet porast moških prestopnikov.

Pri ženskih prestopnicah lahko rečemo, da se število le teh ne spreminja drastično glede na leta. Lahko bi rekli, da je število prestopnic dokaj konstantno z rahlim porastom ali upadom.

V povprečju zadnjih štirih let je bilo izvršenih na CSD Žalec 82 vzgojni ukrepov, kjer je potrebna njihova pristojnost. Največ ukrepov kar 94 je bilo izvršenih na CSD Žalec leta 2007, ki izstopa tudi glede na druge kriterije, najmanj pa leto kasneje.

Iz primerjave števila prestopnikov in prestopnic je razvidno, da je prestopnic ne glede na leto občutno manj, odstotek prestopnic v razmerju s prestopniki je v povprečju glede na zadnja štiri leta 17%, moških prestopnikov pa je v povprečju glede na zadnja štiri leta 83 %.

V nadaljevanju vam bom predstavila, kako poteka izvajanje vzgojnega ukrepa nadzorstvo organa socialnega varstva na CSD Žalcu.

Postopek se prične, ko sodišče o zadevi pravno močno odloči s sklepom, kjer se navede vzgojni ukrep in se ga tudi obrazloži. Sodišče lahko poleg vzgojnega ukrepa določi tudi navodilo ali prepoved, ki ga je potrebno izpolniti poleg vzgojnega ukrepa. Iz obrazložitve je razvidna vloga in naloga CSD. Naloga CSD je psihosocialna pomoč mladoletniku in njegovi družini ter socialno delo z okoljem mladoletnika (šola, prijatelji, sosesko, sorodniki,..).

Po izrečenem ukrepu nadzorstva organa socialnega varstva, je potrebno v najkrajšem možnem času vzpostaviti kontakt z mladoletnikom in opraviti prvi informativni razgovor z njim, kjer se postavijo prve smernice in dogovor glede ciljev, ki naj bi jih

nadzorstvo doseglo. Osnova za izvrševanje ukrepa je načrt oz. dogovor o izvajanju vzgojnega ukrepa, ki se izdelata na podlagi razgovora z mladoletnikom in temelji na izreku sodišča ter vsebuje:

- mladoletnikove motive, želje;
- načrt krepitve moči (poklicna in izobrazbena kariera)
- usmerjanje v zaposlitev in urejanje življenja;
- merjenje uspešnosti zastavljenih ciljev.

V načrtu se določi tudi ali bo mladoletnik vključen v skupino ali do delo individualno. Določijo se merila za prenehanje ukrepa ter merila, po katerih se določa, koliko časa bo ukrep trajal. Načrt je potrebno tudi terminsko in vsebinsko opredeliti, kdo bo izvajalec, kdo sodeluje v nadzoru ter določiti naloge vsakega udeleženca. V načrt se lahko vključi tudi starše, institucije, kamor je mladoletnik vključen. Poleg tega pa lahko zajema tudi skupnostne organizacije in programe, treninge socialnih spretnosti in udeležbo na taborjenjih.

Čas trajanja ukrepa je odvisen od doseganja zastavljenih ciljev. Nadzor traja načeloma dokler si mladostnik ne uredi statusa. V konkretnem primeru se ukrep izvaja 1,5 leta in je razdeljen v tri faze izvrševanja. Vsaka faza je razčlenjena na več razgovorov, ti razgovori pa so usmerjeni v vse vidike življenja.

1. Začetna faza: Ta faza traja v konkretnem primeru približno tri mesece. V tem obdobju se je opravilo šest razgovorov, ki trajajo približno 45 minut. Razgovori pa so se opravljali na vsakih 14 dni.

V prvi polovici začetne faze je vsebina razgovora med svetovalcem CSD in mladostnikom večinoma glede kaznivega dejanja oz. prekrška, ki ga je mladostnik storil. Zakaj je storil določeno dejanje, ali obžaluje svoje dejanje, ali je uvidel, da je naredil napako, kakšen je njegov odnos do kaznivega dejanja oz. prekrška ipd. V pogleda se v funkcioniranje mladostnika, še posebej je v ospredju njegovo reagiranje na stresne situacije.

V drugi polovici začetne faze pa je vsebina razgovora osredotočena bolj na okolje v katerem mladostnik živi t.j. družba, šola, kako preživlja prosti čas, katere hobije ima ter kakšne so razmere doma, kako se razume s starši,...

2. Faza dogovora: Ta faza traja v našem primeru osem mesecev, znotraj tega obdobja se je izvedlo osem pogovorov na vsakih 30 dni.

Po opravljenih začetnih razgovorih, po oceni socialnega delavca je potrebnih vsaj pet do šest razgovorov, se izdelata načrt oz. dogovor (glej Priloga 1) dela z mladostnim storilcem kaznivega dejanja, v okviru nadzorstva organa socialnega varstva. Iz načrta so razvidne naloge mladostnika in naloge CSD, ki se bodo zasledovale tekom poteka nadzorstva.

V tej fazi je pomembno vzpostaviti kontakt tudi s straši oz. bližnjimi, da se lahko informacije bolje in natančneje izmenjujejo, prav tako se lahko dajo staršem

določena navodila, kako ravnati in jih usmerjati v pomoč mladostniku pri njegovem spopadanju s težavami.

Opravijo se ločeni razgovori s straši mladostnika, kjer se pogovorijo o razmerah doma, kakšni so odnosi med starši in mladostnikom, kako reševati spore, če do njih prihaja, kako spremeniti situacijo doma, ipd.

Prav tako se v tej fazi opravi ločen razgovor z mladostnikom glede odnosov, razmer doma, kako spremeniti situacijo doma ter odnos do staršev, kako izboljšati njihove medsebojne odnose.

3. Končna faza: Zadnja faza je v našem primeru trajala sedem mesecev, v tem času so se opravili 3 – 4 razgovori na vsaka dva meseca. Razgovori so neke vrste preverjanje ali je mladostnik dosegel zastavljene cilje. V tej fazi se rešujejo tudi trenutne težave, nudi pomoč mladostniku glede določenih vprašanj,...

Sodišče potem redno na pol leta CSD pošlje zahtevo za redno poročilo o izvajanju vzgojnega ukrepa nadzorstva organa socialnega varstva, ki ga je potrebno na podlagi predhodnih razgovorov pripraviti in posredovati sodišču, poročilo zajame vse opravljene aktivnosti v obdobju za katerega se piše.

V kolikor se ugotovi, da gre za pozitivne spremembe, se presodi ali bo še potrebno vplivanje organa socialnega varstva ali ne. Ko CSD presodi, da je nadzorstvo svoj namen doseglo, sodišču posreduje zaključno poročilo in predlog za ustavitev ukrepa. Sodišče CSD obvesti o seji senata in izda sklep, da se je izvrševanje vzgojnega ukrepa zoper mladoletnika ustavil. S tem je zaključeno tudi delo CSD.

Negativna stvar pri nadzorstvu organa socialnega varstva je dejstvo, da od predloga do dejanske izvedbe ukrepa preteče preveč časa, tako da je na mladostnika z nadzorstvom težko vplivati, določene zadeve pa so tudi nedorečene in odvisne predvsem od iznajdljivosti strokovnega delavca.

5.2.1 Navodila in prepovedi kot dopolnilo vzgojnega ukrepa nadzorstva organa soc. varstva

Vzgojni ukrep nadzorstvo organa socialnega varstva le redko izreče sodišče kot samostojni ukrep. V večini primerov poleg tega ukrepa sodišče določi se kakšno navodilo ali prepoved. Podrobneje si bomo tri podvrste vzgojnega ukrepa navodila in prepovedi, ki so posebej zanimivi, ker se uporabljajo pri nas vse bolj v zadnjem času a so precej nedodelani. Te tri vrste ukrepov imajo nekaj skupnih lastnosti, hkrati pa se tudi med seboj razlikujejo po načinu izvajanja in namenu sankcioniranja.

Govorimo o ukrepu poravnavanja med storilcem in oškodovancem, delu v humanitarne organizacije oziroma lokalne skupnosti in o ukrepu udeležbe treninga socialnih veččin (Dekleva, 1997, str. 61).

Skupno vsem trem je, da sta njihova vzgojna usmerjenost in skupen položaj pred položajem strožjega nadzorstva. Pri njih je moč zaslediti participativnost, socialno integrativnost, pogodbenost in prostovoljnost. Poleg tega vključujejo sodelovanje socialnega okolja.

Ti trije ukrepi so bolj kratkotrajni kot strožje nadzorstvo in predstavljajo milejšo kazen za mladoletnega prestopnika.

Prav tako obstajajo razlike med ukrepi. Ukrep poravnavanja in ukrep dela v korist humanitarne organizacije ali lokalne skupnosti sta t.i. ukrepa »nove generacije« in sta bližje kaznovalnim ciljem. Še posebej participativen in najmanj kaznovalen je ukrep poravnavanja, saj se storilec in oškodovanec lahko dogovorita za vsebino poravnavanja (Dekleva, 1997, str. 61).

5.2.1.1 Poravnavanje z oškodovancem

Ukrep poravnavanja med storilcem in oškodovancem ima določene cilje in načela. Cilji ukrepa poravnavanja z oškodovancem so:

1. vrniti oškodovancu nadzor nad dogajanjem v zvezi s storjenim kaznivim dejanjem in doseči poravnavo škode na način, ki bo zanj sprejemljiv;
2. omogočiti mladoletnemu storilcu celovit vpogled v posledice njegovega dejanja in možnost omilitve ali poprave škode, ki jo je povzročil;
3. vzgojni vpliv na mladoletnika;
4. učene ustvarjalnega reševanja sporov,
5. krajši postopek obravnave kaznivega dejanja (Dekleva, 1997, str. 67).

Omenili bomo štiri načela, ki so pomembna pri izvajanju ukrepa poravnave in so ključna za sodelovanje s strani storilca, to pa so prostovoljnost, nepristranskost, neposrednost in uravnoteženost.

Načelo prostovoljnosti pomeni, da je poravnava prostovoljna tako za storilca kot za oškodovanca. Prostovoljnost ima pozitivne posledice za storilca, saj se izogne kazenskemu postopku in kazenskemu ukrepu. Pri tem ima možnost povrnitve škode, torej lahko popravi posledice svojih dejanj, ob tem pa obstaja velika možnost, da izboljša poslabšane odnose z okoljem.

Prav tako je pozitivnih posledic deležen oškodovanec, saj je možna hitra, popolna povrnitev škode, vzpostavitev občutka nadzora nad okoliščinami lastnega življenja in vzpostavitev pozitivne slike o sebi kot o nekom, ki pomaga mladostniku na »krivki« poti (Dekleva, 1997, str. 68).

Načelo nepristranskosti pri tem načelu je izvajalec poravnave nevtralen in ne zastopa interesov ne storilca in ne oškodovanca. Prav tako nima vloge sodnika, ki ugotavlja krivdo na kateri koli strani v sporu. Obema stranema pa omogoči, da predstavita, kako doživljata in kaj občutita ob povzročni škodi (Dekleva, 1997, str. 69).

V postopek obravnave se obe strani vključita neposredno, brez pravnih zastopnikov, kar pomeni, da se upošteva *načelo neposrednosti*.

Spor med storilcem in oškodovancem je potrebno rešiti tako, da bodo na uravnotežen način predstavjeni in upoštevani značilnosti kaznivega dejanja in povzročene škode, možnosti storilca ter interesi oškodovanca. Poravnalec si mora prizadevati za doseganje razmeroma poštenih oziroma uravnoteženih vsebin poravnave, kar zahteva *načelo uravnoteženosti* (Dekleva, 1997, str. 69).

5.2.1.2 Delo v korist humanitarnih organizacij ali lokalne skupnosti

Potrebno je omeniti, da se je ta ukrep v Evropi izvajal že v 70. letih v Veliki Britaniji, v 80-ih na Danskem, Norveškem in Finskem in v začetku 90-ih v Nemčiji.

Svet Evrope pa je leta 1976 sprejel priporočilo in državam svetoval, naj uporabljajo alternative zaporne kazni, vključno z delom v korist skupnosti. Podoben poziv je leta 1984 oblikoval 6. kongres OZN o kriminaliteti (Filipčič, 2006, str. 15).

Ukrep dela v korist humanitarnih organizacij ali lokalne skupnosti se je v Sloveniji spreminjal, saj se je sprva uporabljal kot način izvršitve kratkotrajne zaporne kazni. Kasneje se je s spremembami kazenske zakonodaje narava tega ukrepa spreminjala in danes so njegove funkcije sledeče:

- je oblika odvrčanja od kazenskega postopka v okviru odloženega pregona in poravnave;
- je sankcija za mladoletne storilce kaznivih dejanj in prekrškov;
- je alternativen način izvršitve sankcije v okviru Zakona o prekrških kot nadomestilo plačila globe, po Kazenskem zakoniku pa kot način izvršitve kazni zopora do treh mesecev (Filipčič, 2006, str. 65).

Ukrep koristnega dela mladoletnega storilca kaznivega dejanja prav tako kakor ukrep poravnave z oškodovancem pomeni povrnitev škode, vendar bolj posredno in simbolično. Mladoletnik naj bi s svojim delom skupnosti oziroma oškodovancu nekaj dal za odškodnino za negativne posledice, ki jih je s svojim dejanjem povzročil (Dekleva, 1997, str. 89).

Ta ukrep ne pomeni le vlaganja mladoletnikovega dela v skupnost, temveč tudi njegovo usposabljanje, integracijo, učenje in pridobivanje boljše podobe o življenju in svojem mestu v njem.

Za tovrstno delo mora biti mladoletnik pripravljen za sodelovanje, kar je osnovni pogoj za njegovo vključitev v delo. Delo ne sme ovirati šolanja ali zaposlitve storilca in ne sme prizadeti mladoletnikovega osebnega dostojanstva. Omogočena morata biti integrativnost in participativnost, samo delo pa mora biti smiselno in ustrezati mladoletnikovi percepciji škode (Dekleva, 1996, str. 90 – 91).

Obenem se mora zagotoviti zdravo delovno okolje, po možnosti s čim bolj uspešnimi sodelavci. Mentorji mladoletnikov morajo imeti vzgojni čut, posluš za mladino in morebitne izkušnje z delom z mladimi, svoje delo morajo imeti radi in v svoji organizaciji uživati ugled. Delo, ki ga mladoletnik opravlja, mora resnično koristiti skupnosti in prebivalstvu, ob tem pa naj bi si mladostnik pridobil delovne izkušnje,

doživel koristnost in potrebnost dela, si pridobil poznanstva v »svetu dela« ter doživel vzdušje dela za humanitarne cilje (Dekleva, 1996, str. 92 - 94).

Sodišče se odloči za izrek tega ukrepa takrat, ko je mladoletnik:

1. razmeroma urejena osebnost, kjer ni indicirano dolgotrajno vzgojno delovanje;
2. ima mladoletnik vsaj minimalno odlikovane in ohranjene delovne navade;
3. je usmerjen v poklicno življenje;
4. storilec kaznivih dejanj, ki na očiten način prizadevajo javne interese, pravice in potrebe določljivih podskupin javnosti;
5. takšen, da mu je mogoče ponuditi integrativno delovno okolje in opravljanje del z očitnimi koristnimi posledicami oziroma učinki;
6. takšen, da bo zmožer opravljanja ponujeno delo;
7. mladoletnik, ki živi v življenjskih okoliščinah, kjer ga bodo bližnji v zadostni meri podprli pri izvrševanju koristnega dela;
8. kaznivo dejanje nedvoumno priznal in kaže vsaj sledi obžalovanja (Dekleva, 1996, str. 91).

Čeprav je ukrep v korist humanitarnih organizacij in lokalne skupnosti v okviru navodil in prepovedi urejen že od leta 1995, pa se v praksi ni pogosto izvajal, vsaj ne do leta 2002 ali še kasneje. Vzrok za to gre iskati v strokovni nepripravljenosti izvajalcev, pomanjkanju primerne kadra, infrastrukture in financ. Tako je Inštitut za kriminologijo v letu 2004 prevzel pobudo in se namenil evalvirati dotedanjo uporabo ukrepa in spodbuditi njegovo pogostejše izrekanje in izvajanje v praksi (Muršič, Filipič, 2006, str. 118).

Družbeno koristno delo se izvaja v različnih organizacijah in lokalnih skupnostih. Delo se lahko opravlja v Domu za starejše, kjer se kot vrste dela omenjajo npr. razdelitev obrokov, hišna dela, zlaganje oblačil v pralnici, druženje s stanovalci, sprehodi, raznašanje pošte, čiščenje in barvanje okolice, ... če gre za občino se urejajo in čistijo javne površine. Organizacije, kjer se lahko tudi opravlja družbeno koristno delo so tudi Krajevna skupnost, Rdeči križ, Društvo invalidov, Center za pomoč na domu, Komunalno podjetje, Osnovna šola, Center za socialno delo, Sonček, Zavetišče za zaščito živali, Dom starejših občanov, Ozara, Center mladinskih dejavnosti,...

Razlogi za ukrep družbeno koristnega dela, ki jih sodišče pogosteje navaja, naj bi bili potreba mladostnika po organizirani dejavnosti v prostem času, saj naj bi se na ta način obnašal odgovorneje; sporočilo mladostniku, da se prosti čas lahko izkoristi kako drugače in ne za storitev kaznivih dejanj ter da si mladostnik pridobi pozitivne izkušnje, ki ga bodo odvrčale od ponavljanja kaznivih dejanj (Filipič, 2006, str. 81).

5.2.1.3 *Trening socialnih veščin*

Ukrep navodila udeležiti se programov socialnega treninga oziroma treninga socialnih veščin se lahko izreka kot samostojni ukrep ali kot ukrep, izrečen poleg ukrepa nadzorstva organa socialnega skrbstva. Pomemben je predvsem takrat, kadar pripomore k mladoletnikovemu izobraževanju ali delovnemu usposabljanju. Ta ukrep

naj bi bil usmerjen k temu, da bi mladoletnik pridobil dodatne sposobnosti, veščine in usmerjenosti (Dekleva, 1996, str. 120).

V tuji literaturi se izraz uporablja od poznih 70. let dalje (pri nas od leta 1993/1994), bolj pogosto pa od 80. let. Začetki razvijanja treninga socialnih veščin segajo na področje psihiatrije in dela z močno prizadetimi psihiatričnimi bolniki.

Treningi so se sprva uporabljali za priučitev preprostih mehaničnih funkcij, sčasoma pa so se začeli uporabljati za razvijanje razmeroma kompleksnih vedenjskih funkcij npr. vzpostavljanje in vzdrževanje prijateljstev, navezovanje stikov z nasprotnim spolom, iskanje službe, ... Temeljna osnova treningov je, da se kompleksne funkcije človekovega socialnega delovanja razstavijo v več manjših kompleksnih enot, katerih izvajanja in uporabe se je mogoče naučiti in naučiti.

Uporabljajo se specifične in splošne tehnike, kot so diagnostika veščin, poučevanje, modeliranje, igranje vlog, prakticiranje, dajanje povratnih sporočil ter tehnike za spodbujanje posploševanja naučenega (Dekleva, 1996, str. 121 - 122).

Trening socialnih veščin se uporablja na več področjih: od usmerjenega prizadevanja k razvijanju veščin, ki naj bi prekinile neustrezno socialno kriminalno vedenje, do širokega razvijanja programov »življenjskih« veščin, ki naj bi jih osvajali vsi pripadniki določene generacije (Dekleva, 1996, str. 122).

Življenjske veščine so tiste, ki jih človek potrebuje, da skrbi za sebe in svoje življenje. Delijo se na štiri področja, ki se nanašajo na: »mene«, »mene in tebe«, »mene in druge« in na »mene v specifičnih situacijah« (Hopson, Scally v: Dekleva, 1996, str. 122).

Različne teorije različno omenjajo in opredeljujejo trening socialnih veščin, razlikujejo pa se v opredelitvi modela človeka. Iz teh teorij so se potem razvile različne oblike dela z mladino, ki so prilagojene različnim kontekstom in namenom ter včasih predstavljajo dejavnosti z nasprotnimi cilji in metodami. Na tej podlagi lahko opredelimo tri vrste treningov socialnih veščin (Dekleva, 1996, str. 123):

1. **Trening odgovornega vedenja** – razvijanje prepoznavanja lastnih pobud in učenje sposobnosti preusmerjanja vedenja v nedeviantno smer. Namen treninga je, da oseba prizna svoje vedenje in razume, da je nekaj zloraba in zakaj (Cook, Taylor v: Dekleva, 1996, str. 123).
2. **Trening ojačanja mladoletnikovih nezadostnih veščin**, ki so potrebne za konvencionalno socialno integracijo, kot sta šolanje in zaposlitev,
3. **Trening življenjskih veščin** – gre za veščine izbiranja partnerja, poklica, izpolnjevanje prostega časa,..Govorimo bolj o preventivni dejavnosti, katere cilj je socialno in življenjsko usposabljanje mladoletnika (Dekleva, 1996, str. 123).

Ukrep **treninga socialnih veščin** se lahko izreče mladostnikom vseh starostnih skupin, tako mladostnikom, ki so enkratni storilci kaznivega dejanja kot je npr.

kaznivo dejanje premoženjske narave, nasilna kazniva dejanja, kazniva dejanja v prometu, srednje težka kazniva dejanja ter kazniva dejanja, za katera se ne izreka kazen mladoletniškega zapora, kot tudi povratnikom (Šelih, Filipčič, 2006, str. 129).

Ukrep se lahko izreče tudi mladostnikom, pri katerih se pokaže da imajo določeno pomanjkljivost pri funkcioniranju na splošno ali na posameznem področju ter mladoletnikom, katerim je potrebno povečati njihovo kompetentnost delovanja na splošno ali na določenem področju (Šelih, Filipčič, 2006, str. 129).

Pri izvajanju socialnih treningov je pomembno poznati njihove vsebinske usmeritve, cilje in oblike. Nemški avtorji so soglasni, da gre pri treningih socialnih veščin za skupinske oblike socialno-pedagoškega dela z delikventno mladino. Pri tem pa poudarjajo, da so vsebine problemov mladostnikov vezane na družino, šolo, prosti čas in uživanje opojnih substanc (Busch v: Filipčič, 2006, str. 131 - 132).

Socialni treningi naj bi bili usmerjeni v pridobivanje informacij o obvladovanju težav vsakdana, o večjem zavedanju samega sebe in drugih ter o tem, kakšna je podlaga oz. ozadje določenih oblik vedenja. Mladostnik se nauči povečati svojo samozavest, da spremeni problematično obliko vedenja in kako namesto problematičnega iskati alternativne oblike vedenja. Mladostnik potrebuje tudi verbalne sposobnosti in spretnosti, da se lahko z njimi nauči uporabljati strategije za mirno reševanje konfliktov. Tako si pridobi občutek za strpnost in občutek za pravilno, sprejemljivo obnašanje do javnih, državnih institucij.

Socialni treningi morajo imeti ustrezne metode dela. Opredelili bomo štiri poglobitve usmeritve, ki narekujejo ustrezne metode (Busch v: Filipčič, 2006, str. 132):

1. tečajji, usmerjeni v doživljanje in delovanje (doživljajska pedagogika),
2. treningi, usmerjeni v določeno temo (verbalne metode),
3. treningi, usmerjeni v učenje in vedenjsko oblikovanje (socialno učenje in vedenjska terapija),
4. treningi, ki so kombinacija dveh ali treh zgoraj navedenih metod.

Pri doživljajski pedagogiki se Busch opira na model »kratke šole« Kurta Hahna, ki poudarja, da je mladoletnika mogoče spodbujati s pomočjo doživljajske terapije, ki sestoji iz fizičnega treninga. Le-ta mu služi kot sredstvo za vzgojo.

Usmeritvi doživljajske pedagogike in verbalne metode se usmerjata na spremembo osebnosti mladoletnika, medtem ko je cilj socialnega učenja in vedenjske terapije sprememba vedenja s pomočjo tehnik, ki bi mladostniku zagotovile večjo sposobnost delovanja (Busch v: Filipčič, 2006, str. 133).

Trening socialnih veščin naj bi se po Buschu in soavtorjih zasnoval na petih fazah: orientacijski, motivacijski, fazi povečanja sposobnosti delovanja, sklepni fazi in fazi kasnejšega spremljanja.

Orientacijska faza zajema prvi razgovor z udeleženci, navezovanje stikov s starši in posredovanje informacij o socialnem treningu.

Motivacijska faza obsega vzpostavitev prijetnega skupinskega vzdušja, analizo problemov in igro vlog. V tej fazi naj bi bilo prisotno aktivno opazovanje in analiza vedenja mladoletnika.

Faza povečanja sposobnosti delovanja pomeni posredovanje pravil o reševanju konfliktov skupini (tudi igra vlog). Izvajali naj bi se tudi posamezni pogovori in tematsko usmerjeni razgovori. Pri mladostniku naj bi se v tej fazi vzpodbudili ustvarjalni procesi in iskanje alternativ za preživljanje prostega časa.

Sklepna faza pomeni vključitev socialnega okolja (individualni in skupinski razgovori s starši, stik z delodajalcem) in razširitev stikov mladoletnika z ostalim okoljem.

V *fazi kasnejšega spremljanja* se mladoletniku ponudijo nadaljnje prostovoljno skupinsko delo, individualni razgovori in delo s starši, omogočena pa je tudi povratna informacija sodišču in Centru za socialno delo (Busch v: Filipčič, 2006, str. 133 - 135).

Merila, ki jih je postavilo Nemško združenje sodnikov za mladoletnike pri organizaciji treningov socialnih veščin:

- Skupinsko socialno delo morata izvajati dva poklicna socialna pedagoga. Nujno mora biti zagotovljen nadzor. Število udeležencev treninga ne sme presegati deset oseb v skupini;
- Delovni program skupine mora zajemati razčlenjevanje, manjšanje in reševanje vsebinskih problemov. Vsebine treninga morajo obsegati informacije o problemu, usmerjene morajo biti v funkcioniranje in doživljanje, vključevati pa morajo tudi mladoletnikove starše;
- Program mora biti integrativen in se mora vsebovati vse obstoječe vsebine in nosilce;
- Skupina se mora sestajati najmanj enkrat in največ dvakrat na teden;
- Skupinsko delo mora biti dopolnjeno z individualnim delom s posamezniki, glede na njihove osebne potrebe (prav tam).

V Sloveniji naj bi izvajalci socialnih treningov uporabljali zgoraj naštetá merila, vendar je problem pri nas v sistematičnosti, kontinuiranosti dela, potrebno je boljše zagotavljanje temeljnih organizacijskih in izvršitvenih pogojev ter boljša medsebojna obveščenaost (Busch v: Filipčič, 2006, str. 137).

5.3 IZVRŠEVANJE UKREPA ODDAJA MLADOLETNIKA V PREVZGOJNI DOM

5.3.1 Pravilnik o izvrševanju vzgojnega ukrepa oddaja mladoletnika v prevzgojni dom

Kot smo že na začetku povedali pa imamo za vzgojni ukrep oddaje v prevzgojni dom (v nadaljevanju: dom) poseben pravilnik, ki podrobneje ureja vsa vprašanja glede izvrševanja tega ukrepa t.j. Pravilnik o izvrševanju vzgojnega ukrepa oddaje mladoletnika v prevzgojni dom (v nadaljevanju: pravilnik).

Pravilnik podrobneje določa in ureja izvrševanje vzgojnega ukrepa oddaje mladoletnika v prevzgojni dom (v nadaljevanju: dom). Pravilnik (UL RS, št. 73/200) je sestavljen iz 16 poglavij, ki so razdeljena na 69 členov in urejajo vse dejavnosti od prihoda mladoletnika v dom do konca izvršitve vzgojnega ukrepa. Na kratko si bomo ogledali katera so ta poglavja in kaj posamezno poglavje ureja.

Kratek povzetek pravilnika:

2. poglavje: Sprejem mladoletnika v dom - zajema določbe glede zakonske podlage sprejema mladoletnika v dom. Na podlagi katerih dokumentov se mladoletnika sprejeme v dom in katere dejavnosti se ob njegovem prihodu v dom opravijo.

3. poglavje: Sprejemno obdobje – določa časovno obdobje sprejemnega obdobja. V tem obdobju se pridobiva podatke o mladoletniku, določi njegova nastanitev za to obdobje, katere so funkcije strokovne skupine, kdo jo sestavlja, kaj vsebuje osebni načrt mladoletnika in način njegove potrditve.

4. poglavje: Nastanitev, prehrana, oskrba in izraba prostega časa mladoletnikov – ureja določila glede bivalnih prostorov mladoletnika, njegove prehrane, oblačil, obutve ter izrabe prostega časa.

5. poglavje: Delo mladoletnikov – kako je organizirano delo mladoletnikov v domu ali zunaj njega.

6. in 7. poglavje: Zdravstveno in invalidsko varstvo mladoletnikov – člani določajo splošno in zobozdravstveno oskrbo v domu, zavarovanje za invalidnost in telesno okvaro ter posebno obravnavo mladoletnike, ki so odvisni od prepovedanih drog.

8. poglavje: Vzgojno delo z mladoletniki – kaj je podlaga za izvajanje vzgojnega dela z mladoletnikom, določa vsebino programa vzgojnega dela doma, način njegovega izvajanja ter določa vzgojne skupine, v katerih se delo opravlja.

9. poglavje: Izobraževanje mladoletnih – katere vrste izobraževanja je omogočenih v domu, kje se izvajajo posamezne vrste izobraževanja.

10. in 11. poglavje: Pohvale, nagrade, ugodnosti mladoletnikom ter letni počitek in skupno letovanje – opredeljuje v katerih primerih in na kakšen način se podeljujejo nagrade, pohvale in druge ugodnosti, kdo jih podeljuje in na kakšen način se podeljujejo ter vrste le teh.

12. poglavje: Disciplinsko kaznovanje, odškodninska odgovornost in izločitev mladoletnikov – opredeljuje vrste disciplinskih prestopkov, kdo in na

kakšen način izreka disciplinske kazni ter opisuje odškodninsko odgovornost mladoletnika.

13. poglavje: Uveljavljanje in varstvo pravic ter pritožbe mladoletnikov – govori o odškodninskem zahtevku, ki ga da mladoletnik, na kakšen način se to uredi ter kako se nudi pravna pomoč mladoletniku v domu.

14. poglavje. Nadzorstvo na domom – kdo izvaja nadzor nad domom in kaj ta nadzor obsega.

15. poglavje: Pogojni odpust in odpust mladoletnika iz doma – to poglavje ureja postopek odpusta mladoletnika iz doma, kdo odloča o tem ter na kakšen način je ta odpust mogoč.

16. poglavje: Končna določba – določa datum, ko se ta pravilnik prične uporabljati.

5.3.2 Praktični del izvrševanja vzgojnega ukrepa oddaja mladoletnika v prevzgojni dom

Pravilnik za izvrševanje vzgojnega ukrepa oddaja mladoletnika v prevzgojni dom je zakonska podlaga za izvrševanje tega ukrepa in določa pravila, ki jih mora zavod upoštevati.

Bila sem na obisku Prevzgojnega doma v Radečah, kjer sta mi g. Majcen in ga. Karmen predstavila potek izvrševanja vzgojnega ukrepa za mladoletnika in ogled prostorov doma. Najprej bomo povedali nekaj stvari o domu, nato si bomo ogledali nekaj statistike ter vse aktivnosti in dejavnosti, ki potekajo v prevzgojnem dom od sprejema mladoletnika pa do poteka prestajanja njegove kazni.

Slika 1: Prevzgojni dom Radeče

Vir: Prevzgojni dom Radeče, 2010

Prevzgojni dom Radeče je bil ustanovljen 21. 10. 1951 kot Vzgojno poboljševalni dom Radeče pri Zidanem mostu, a se je leta 1981 preimenoval v Prevzgojni dom – kot se imenuje še danes. Namen tega zavoda je prevzgoja mladoletnih prestopnikov, njihovo izobraževanje in poklicno usposabljanje. V PD Radeče so mladostniki, ki so storili kazniva dejanja in jim je sodišče izreklo vzgojni ukrep oddaje v Prevzgojni dom. Kapaciteta doma je 68 oseb. Od leta 1998 so na oknih nameščene kovinske

mreže zaradi množičnih pobegov. Na vratih zapora so pazniki, ki nosijo uniforme – lahko rečemo, da je dom podoben mladoletniškemu zaporu. V domu je zaposlenih 17 paznikov, prav toliko število je strokovnih delavcev in 20 vzgojiteljev, ki srbijo za delo v delavnicah ter za šolsko izobraževanje.

V spodnji tabeli si bomo ogledali podatke, ki jih vodi sam dom glede števila mladoletnikov.

Tabela 5: Število mladoletnikov v domu glede na spol in dejansko stanje v domu dne 15.02. 2010

	Število mladoletnikov
Moški	31
Ženske	1
Na begu	6
Skupaj	38

Vir: Prevezgojni dom Radeče, 2010

Trenutno je v domu na izvrševanju vzgojnega ukrepa oddaje mladoletnika v prevzgojni dom (v nadaljevanju: vzgojni ukrep) 32 mladoletnikov, od tega je 97% moških in 1 ženska, 6 mladoletnikov pa je na begu. Do bega prihaja večinoma zaradi zlorabe ugodnosti kot je prosti izhod. Najstarejši mladoletnik ima 22 let, najmlajši pa 16. Povprečna starost mladoletnikov v domu je 18,5 leta.

Podrobneje bomo opisali vse dejavnosti in aktivnosti, ki se odvijajo v domu pri sprejemu mladoletnika v domu in izvrševanju vzgojnega ukrepa.

Mladoletnika se sprejme na podlagi odločbe sodišča in obvestila o napotitvi na izvršitev vzgojnega ukrepa, ki ga pošlje pristojni CSD. Mladoletniki se nato odzamejo stvari in predmeti, ki jih po hišnem redu ne sme imeti. Mladoletnika se potem okopa in fotografira.

Začne se t.i. **sprejemno obdobje**, ki traja 3 tedne. Prvi teden bivanja je namenjen seznanitvi z zavodom ter pravicami, obveznostmi in dolžnostmi mladoletnik ter hišnim in dnevnim redom. Opravijo se uvodni razgovori individualno s posameznim članom strokovne skupine. Psihologinja opravi z mladoletnikom tudi test za samomorilnost. Drugi teden se mladoletnik vključuje v organizirane znotraj zavodske aktivnosti v matičnih skupinah in se seznanja z delom v posameznih učnih delavnicah. Tretji teden mladoletnik prične z delom (s polovičnim delovnim časom) in aktivnim sodelovanjem v eni izmed matičnih vzgojnih skupin. Po poteku sprejemnega obdobja se strokovna skupina, ki jo sestavljajo vodja oddelka za vzgojo, socialni delavec, psiholog, pedagogi, ravnateljica šole, vodja oddelkov za izobraževanje in delo, medicinska sestra in občasno tudi direktor, sestane na diagnostični konferenci, kjer se na podlagi vseh pridobljeni podatkov in socialnega poročila CSD sestavi osebni načrt za mladoletnika. Strokovna skupina je dolžna pri sestavljanju osebnega načrta zagotoviti mladoletniku ustvarjalno sodelovanje. Strokovna skupina se sestaja enkrat

tedensko. Vsak dan potekajo individualni razgovori z mladoletniki, vsako sredo sestanek domske skupnosti, kjer so prisotni tudi mladoletniki, dvakrat tedensko pa pedagogi in vzgojitelji izvajajo analizo z mladoletniki.

Osebni načrt se sprejme s sodelovanjem predstavnika CSD in soglasjem mladoletnika, ki se ga ob tem premesti iz sprejemne v matično vzgojno skupino.

Osebni načrt določa:

1. sprejemno obdobje
2. vzgojno skupino
3. delovno usposabljanje
4. izobraževanje
5. prosti čas
6. zdravstveno stanje
7. posebnosti
8. stike s svojci.

Opisali bomo vsako točko osebnega načrta posebej, ki je hkrati tudi potek samega vzgojnega ukrepa za mladoletnika. Sprejemno obdobje smo že opisali, nadaljevali bomo z drugo točko osebnega načrta (v nadaljevanju: načrta) to je vzgojna skupina.

V domu imajo **8 vzgojnih skupin**, in sicer:

- en sprejemni oddelek; traja največ 3 tedne, nato napreduje v matično skupino.
- tri matične skupine; traja najmanj 4 mesece, ob primernem vedenju napreduje.
- en oddelek brez drog; traja najmanj 3 mesece, nato se mladoletnik prestavi.
- en odprti oddelek,
- eno dekliško skupino,
- eno posebno vzgojno skupino.

Mladoletnik, ki dalj časa ne izpolnjuje osebnega načrta, se ne prilagaja delu in življenju po programu matične vzgojne skupine ter kljub pedagoškim in disciplinskim obravnavam, intenzivno izvršuje disciplinske postopke, krši hišni red, ogroža normalno življenje v domu, se namesti v posebno vzgojno skupino z intenzivnejšim postopkom. V posebni vzgojni skupini je mladoletnik 8 tednov, ti potekajo po načelu postopnosti na naslednji način:

1. teden: mladoletnik je brez pravice do dela;
2. teden: pridobi pravico do dela;
3. teden: pridobi ugodnost biti v fitnesu ali terapevtski delavnici;
4. teden: pridobi ugodnost biti v fitnesu ali terapevtski delavnici;
5. teden: ugodnost obiska telovadnice;
6. teden: dvourno vključevanje v skupinske dejavnosti;
7. teden: celodnevno vključevanje v skupinske dejavnosti;
8. teden: premestitev v skupino.

Vsak dan pa imajo mladoletniki kljub temu, da so v posebni vzgojni skupini pravico do sprehoda na svežem zraku v spremstvu paznika.

Delovno usposabljanje v Prevzgojnim domu Radeče se izvaja v lastnih učnih delavnicah. Redno se izvaja usposabljanje na 6 različnih delovnih področjih (mizarstvo, kovinarstvo, ličarstvo, elektro, gradbeništvo, kuhinja), občasno pa še na treh področjih (parkovno urejanje, šivalnica, pralnica). Usposabljanje traja 6 ur in 45 minut dnevno. Osnova za delovno usposabljanje so zunanja naročila (fizične osebe, šole, razni zavodi, podjetja,...). Mladoletniki se lahko vključijo tudi na delo v zunanja podjetja. Za dobro opravljeno delo dobijo mladoletniki tudi denarno nagrado, ki znaša od 50 do 100 EUR.

Slika 2: Kovinarska delavnica

Vir: Prevezgojni dom Radeče, 2010

V **izobraževalne programe** so vključeni vsi mladoletniki, vpis je možen večkrat letno glede na predizobrazbo, želje in možnosti. Izobraževanje poteka kot:

- redna oblika,
- izpitna oblika,
- kombinacija redne in izpitne oblike.

Izobraževanje se izvaja samostojno ali v kombinaciji z delovnim usposabljanjem. Vpis je možen v vsaj 10 različnih programov nižjega in srednjega poklicnega izobraževanja iz naslednjih področij:

- mizarstvo,
- kovinarstvo,
- elektro,
- gradbeništvo,
- ličarstvo,
- prehrana,
- trgovina.

Vpis je možen tudi v osnovno šolo in osnovno šolo s prilagojenim programom za tiste, ki jim manjka samo en ali dva razreda do dokončanja osnovne šole. V certificirane programe (varilec, izvajalec zidanja in ometavanja,...); opismenjevanje in funkcionalno izobraževanje. V zadnjem času je veliko mladoletnikov iz romske skupnosti, zato je v domu organizirano osnovnošolsko izobraževanje za Rome do 4 razreda. Dom sodeluje s približno 10 zunanjimi izobraževalnimi institucijami (preverjanje znanja, izdaja spričeval). Tudi na tem področju lahko mladoletniki prejemajo denarne nagrade od 60 do 170 EUR.

V zavodu potekajo številne **prosto časne aktivnosti**, katerih namen je spreminjati negativne vedenjske vzorce mladoletnikov, hkrati pa pridobiti znanje in izkušnje, ki jih lahko uporabijo v življenju po odpustu. Vse te aktivnosti so vpete v vsakdanje življenje in bivanje v zavodu. Dejavnosti, ki se odvijajo so naslednje:

1. Športne aktivnosti h katerim prištevamo vsakodnevno razbremenilno udejstvovanje v telovadnici, fitnessu, na igrišču in letnem bazenu, razna tekmovanja med mladoletniki in vzgojitelji (odbojka, košarka in mali nogomet), igre brez meja ter kolesarjenje in rolanje.

Športne aktivnosti v zavodu potekajo že vsa leta in glede na velik interes se je dom v letošnjem letu pridružil Športnemu društvu Gaberje v akciji »Veter v laseh – s športom proti drogi«.

2. Pohodništvo in preživljanje časa v naravi v tem sklopu se izvajajo krajši poldnevni pohodi na bližnje vrhove (Kum, Kopitnik, Lisca, Šmohor, Vel. Kozje), celodnevni pohodi (Sedmera triglavska jezera, Prehodavci, Krnska jezera) v poletnih mesecih.

V lanskem letu so imeli dva poldnevna pohoda na bližnje vrhove, kamor se je povzpelo rekordno število mladoletnikov (16). Poleti pa načrtujejo tri celodnevne pohode in sicer na Pohorje, Gorjance ter Raduho. Naravoslovne prosto časne dejavnosti so naslednje:

- nabiranje sezonskega cvetja in izdelovanje aranžmajev
- nabiranje sezonskih zelišč za pripravo čajev in sokov
- nabiranje plodov narave (regrat, gobe, kostanj,...)
- izdelava velikonočnih pisanic iz naravnih materialov
- vzgajanje buč in koruze za aranžmaje
- zbiranje starega papirja

V okviru tega krožka so mladoletniki obiskali in si ogledali delovanje hidroelektrarne v Vrhovem, EKO kmetijo ter organizirali večdnevni tabor VINICA.

3. Kuharska delavnica poteka v čajni kuhinji na odprtem oddelku enkrat mesečno ter ob posebnih prireditvah (dan odprtih vrat, prednovoletna prireditve s starši, pikniki). Na teh delavnicah sodelujejo mladoletniki oddelka brez drog in odprtega oddelka ter po možnostih in željah tudi iz polodprtih oddelkov.

Kuharsko delavnico vodi inštruktorica kuhanja v sodelovanju z vzgojiteljico odprtega oddelka. Interes mladoletnikov je zelo velik, zato se ne morejo vedno udeležiti vsi, ki imajo željo po udeležbi.

4. Terapevtska delavnica:

- izdelovanje voščilnic za priložnosti (prazniki, rojstni dnevi)
- izdelovanje izdelkov iz gline
- slikanje na steklo
- izdelovanje slik iz peska, kamenčkov, školjk, lesa,
- izdelovanje venčkov iz tekstila
- risanje z ogljem, barvicami, s temperami, z voščenkami
- izdelovanje aranžmajev

Slika 3: Terapevtske delavnice

Vir: Prevezgojni dom Radeče, 2010

5. Dodatno delo v parku in zelenjavno-sadnem vrtu; Dela v okolici zavoda potekajo v okviru obveznega dodatnega dela in prostovoljnih prosto časnih dejavnosti. Izvajajo se vsak dan v dogovoru z vzgojitelji in mladoletniki v posameznih vzgojnih skupinah. Vsaka vzgojna skupina je odgovorna za urejenost dela parka (grabljenje listja, urejenost poti) ter dveh gred na vrtu (okopavanje, pletje, sajenje in zalivanje).

Na vrtu pridelana zelenjava, se uporabi pri kuharskih delavnicah in učenju hranjenja v naravi ali pa se organizira kakšen dodaten piknik. V sadnem vrtu pridelujejo češnje, jagode, breskve, hruške ter jabolka. Z njimi se posladkajo ali pa jih uporabijo za peko peciva (zavitki, rulade, pecivo,...).

6. Izleti ter krajši izleti v matičnih vzgojnih skupinah z vzgojiteljem:

- tradicionalni celodnevni izlet v Vinico
- tradicionalno splavarjenje po Savi

- kopanje v termalnih kopališčih
- ogledi kino predstav
- obisk živalskega vrta v Ljubljani in terarija v Mariboru

Izleti so nagrada za daljše urejeno bivanje in vzpodbuda za vztrajanje pri takem vedenju oz. motivacija za pozitivno spremembo za vse, katerih vedenje še ni urejeno. Občasno se vzgojna skupina dogovori za izlet v večja mesta z namenom ogleda kino predstav oz. nakupa oblačil in osebnih potrebščin za mladoletnike.

7. Dramska gibalna dejavnost »Raglje« zajema naslednje aktivnosti:

- priprava kratkega kulturnega programa ob praznikih (Slovenski kulturni praznik, Valentinovo, dan žena,...)
- priprava kulturnega programa ob prireditvah v zavodu (dan odprtih vrat, novoletna prireditev s starši)
- izvedba dramske igre

V to dejavnost se vključujejo vsi mladoletniki, ki imajo željo po nastopanju ter dramskem izražanju. Vsi člani za nagrado gredo na koncu sezone na ogled predstave v gledališče.

8. Novinarski klub:

- izdaja časopisa »Grajske novice« dvakrat letno (junija – dan odprtih vrat, december – prireditev za starše)
- ureditev zavodske knjižnice za mladoletnike
- kviz

Slika 4: Glasilo Grajske novice

Vir: Prevzgojni dom Radeče, 2010

9. Klubske aktivnosti (kartanje, biljard, ročni nogomet, družabne igre)

10. Glasbene delavnice

- ustvarjanje v glasbeni sobi »Kresniček«
- samostojno igranje na harmoniko in druge instrumente

11. Sodelovanje na organiziranih tekmovanjih VIZ (Slivnica, Višnja Gora, Logatec)
- udeležba na Pohodu po Jurčičevi poti
 - smučarsko tekmovanje

Udeležba na teh organiziranih tekmovanjih je oblika nagrade za daljše urejeno vedenje mladoletnikov in za tiste, ki so pripravljene vložiti nekaj truda v pripravo ekipe.

Šesta točka osebnega načrta pa ureja **zdravstveno stanje mladoletnika**. Dom ima lastno ambulanto, ki obratuje dvakrat na teden v samem domu, kamor prihaja medicinska sestra iz ZD Radeče. Dom pa je povezan tudi z ZD Radeče, kamor se vsakih 14 dni odpelje mladoletnike k zobozdravniku. Vsakih 14 dni pa v dom pride tudi psihiater. Dom ima poleg ambulante tudi bolniško sobo, kjer se namesti mladoletnika, ki je hudo bolan in ne more skrbeti sam zase.

Pri posebnostih pa so obravnavani vsi mladoletniki, ki imajo težave z drogo ali alkoholom. V domu se zahteva abstinenca uživanja psiho-aktivnih substanc. Odvisnost v domu obravnava strokovni tim, ki ga sestavljajo matični vzgojitelj, terapevt odvisnosti, psihiater, splošni zdravnik, medicinska sestra, socialni delavec, psiholog ter pazniki, učitelji in delovni inštruktorji. Z mladoletnikom, ki ima težave s prepovedanimi drogami ali alkoholom, se izvajajo tako individualne kot skupinske obravnave.

Začetno obdobje je sprejemni oddelek, kjer je potrebno z mladoletnikom opraviti poseben informativni razgovor, opravi se evidenca uživalca prepovedanih drog in sklene se terapevtski dogovor, s katerim mladoletnik in zavod opredelijo medsebojno sodelovanje na tem področju. Na individualni obravnavi je cilj, da se vzpostavi zaupanje in odnos s strokovnim timom. Sledi skupinska obravnava, katere pomen je, da se vzpostavi vzpodbuden vpliv skupine, občutek pripadnosti skupini, socialna zavest in razvijanje odnosa so sebe ter ožje in širše okolice. Na skupinskih sestankih se obravnavajo vsebine o odvisnosti. Mladoletniki spoznavajo škodljive vplive in posledice uživanja drog, razvoj bolezni odvisnosti, nevarnost predoziranja, možnost okužb,...

Prvi del programa obravnave odvisnosti v matični skupini traja najmanj 3 mesece, nato se mladoletnika prestavi v oddelek brez drog, ki traja najmanj tri mesece za mladoletnike, ki imajo težave na področju odvisnosti, za tiste, ki nimajo teh težav pa program traja dva meseca. Po uspešno zaključenem programu na tem nivoju se mladoletnika premesti na tretji nivo to je odprti oddelek, kjer se nadgrajujejo doseženi cilji. Dodatni cilj pa je utrjevanje doseženih pozitivnih sprememb vključno s spremembo na področju odvisnosti od psiho – aktivnih snovi.

Zadnja točka načrta pa ureja stike s svojci in mladoletnikom. Po pretečenem sprejemnem obdobju (po treh tednih), ko pride mladoletnik v matično vzgojno skupino mora preteči en mesec, da se mladoletnik vede vzorno in si s tem pridobi

prve ugodnosti. Prvi vikend po pretečenem enem mesecu se mladoletniku dovoli šesturni izhod v Radeče s svojci. Čez 14 dni ima obisk na domu (če starši ne prihajajo na obiske) ali pa šesturni obisk v Radečah. Čez en teden ima 17 urni izhod domov, čez 14 dni enodnevni izhod, čez naslednjih 14 dni dvodnevni izhod in čez naslednjih 14 dni zopet dvodnevni izhod domov ter dodatni dan letnega počitka. Prvi torek po zadnjem izhodu pa strokovna skupina obravnava mladoletnika na sestanku in odloči o njegovi premestitvi iz matične skupine v oddelek brez drog.

V nadaljevanju bom na primeru predstavila, kako potekajo dnevne aktivnosti in dejavnosti za mladoletnika v domu. Potek dneva za mladoletnike je odvisen od tega ali delajo oz. obiskujejo šolo dopoldne ali popoldne.

Ponedeljek - popoldne

- 08.00 bujenje, osebna higiena
- 08.30 zajtrk
- 09.00 nakup v domski kantini
- 09.15 sestanek v skupini
- 10.00 telefonski stiki z domačimi
- 10.15 kreativne delavnice / fitnes / telovadnica
- 12.15 kosilo
- 12.40 šola / delo
- 16.00 delovna malica
- 16.30 šola / delo
- 19.30 večerja
- 20.00 prosti čas (gledanje TV, namizni tenis,...)
- 21.00 zaklepanje skupin
- 21.00 – 23.30 gledanje TV

Četrtek - dopoldne

- 06.30 bujenje, osebna higiena
- 06.45 zajtrk
- 07.15 šola / delo
- 10.00 delovna malica
- 10.30 šola / delo
- 14.00 kosilo
- 14.30 nakup v kantini
- 15.00 sestanek v skupini
- 16.00 telefonski stiki s svojci
- 16.15 telovadnica / fitnes / terapevtska delavnica
- 19.00 večerja
- 19.30 razgovori s pedagogi in vzgojitelji
- 20.00 prosti čas
- 21.00 zaklepanje skupin
- 21.00 – 22.30 gledanje TV, ker zjutraj delajo oz. imajo šolo

Predelali smo tako zakonsko kot praktično izvrševaje vzgojnega ukrepa oddaja mladoletnika v prevzgojni dom, sedaj pa si oglejmo, kako potekajo te aktivnosti pri izvrševanju kazni zapora.

5.4 IZVRŠEVANJE KAZNI ZAPORA

5.4.1 Pravilnik o izvrševanju kazni zapora

Pravilnik o izvrševanju kazni zapora (v nadaljevanju: pravilnik) podrobneje ureja izvrševanje kazni zapora, mladoletniškega zapora in kazni zapora, izrečene v postopku v prekršku. Izvrševanje kazni zapora se izvaja v zavodih za prestajanje kazni zapora (v nadaljevanju: zavod) in mora potekati tako, da omogoča usposabljanje obsojenca za življenje na prostosti.

Pravilnik (UL RS, št. 102/2000) je razdeljen na 22 poglavij, ki so razčlenjena na 139 členov. Lahko opazimo veliko skupnih značilnosti med Pravilnikom o izvrševanju kazni zapora ter Pravilnikom o izvrševanju ukrepa oddaja mladoletnika v prevzgojni dom. Ker smo slednjega obdelali v zgornjem poglavju in je postopek izvrševanja dokaj podoben, bomo povzeli samo tiste stvari, ki so v Pravilniku o izvrševanju kazni zapora obravnavane drugače kot v Pravilniku o izvrševanju ukrepa oddaja mladoletnika v prevzgojni dom.

V drugem poglavju pravilnika najdemo določbe, ki urejajo pozivanje obsojenca na prestajanje kazni, kateri dokumenti so potrebni za začetek izvrševanja kazni in njegov prihod v zavod. Nato sledi sprejem obsojenca, ki ga lahko enačimo s sprejemnim obdobjem v Pravilniku o izvrševanju vzgojnega ukrepa oddaja mladoletnika v prevzgojni dom (v nadaljevanju: Pravilnik o prevzgojnem domu). Peto poglavje pravilnik ureja obravnavo obsojencev in sicer, na kakšen način oz. katere vrste programov potekajo pri obravnavi obsojencev, kaj posamezen program vsebuje ter kdo jih izvaja. V pravilniku je opredeljeno tudi, kakšni so bivalni prostori ter prehrana obsojencev.

Osmo poglavje, ki obravnava delo obsojencev v zavodu je precej bolj obdelano kot pri mladoletnikih v prevzgojnem domu. Členi pravilnika določajo vsa pravila glede pričetka in izvajanja dela obsojenca. Potrebno je opraviti zdravniški pregled, sestaviti pogodbo o delu, opraviti izpit iz varstva pri delu. Delo pa lahko poteka v ali zunaj zavoda, kjer pa je posebej določeno kdo, na kakšen način in kdo lahko opravlja delo zunaj zavoda. Naslednji poglavji določata zdravstveno in invalidsko ter pokojninsko zavarovanje. Pri izvrševanju kazni zapora je potrebno obsojence, ki delajo prijaviti tudi za pokojninsko varstvo. Posebna določba velja tudi glede obravnave obsojencev, ki niso odvisni od drog ter tistih, ki so odvisni od prepovedanih drog. V zvezi s tem je določeno tudi, na kakšen način se ugotavljajo prisotnosti alkohola in psihotropnih substanc v telesu.

V pravilniku zasledimo tudi poglavje, ki določa dopisovanje in sprejemanje obiskov posameznega obsojenca. Obsojencem je dovoljeno sprejemati in pošiljati pisemske

pošiljke pod določenimi pogoji in na poseben način. Določeno je tudi, s kom si lahko dopisujejo, kdo opravlja nadzor na pošiljkami. Obsojencem so omogočeni tudi obiski. Določeno je, kdo lahko obsojenca obiskuje, prostore, kjer potekajo in trajanje posameznega obiska. Dovoljeni so tudi telefonski pogovori in sprejemanje denarja pod določenimi pogoji.

Tudi v zaporu se obsojencem podeljujejo razne ugodnosti, se jih premešča v drug zavod oz. se jim lahko predčasno prekine prestajanje kazni in sicer pod določenimi pogoji in na določen način. Pravilnik določa tudi, kdo o tem odloča.

Pravilnik ureja tudi obnašanje, disciplinsko kaznovanje, odškodninsko odgovornost ter poseben režim obsojenca. Pri posebnem režimu se določa osamitev oz. ločitev obsojenca od drugih obsojencev, na način in pod pogoji, ki so navedeni v pravilniku.

Posebno pomembno je petnajsto poglavje, ki ureja usposabljanje obsojenca za normalno življenje na prostosti. Zakonsko je določeno, da se vse od začetka pa do konca prestajanja kazni zapora skrbi za to, da bo obsojenec po izpustu lahko čim bolj normalno zaživel. Na podlagi tega se naredi pisni dogovor med obsojencem in zavodom, ta določa tudi kdaj in v katerih primerih se obsojencu dodeli svetovalca, ki mu pomaga do boljših stikov z zunanjim okoljem in boljšega življenja po izpustu.

Prav tako pravilnik ureja določbe glede oblačil obsojencev, ki jih dobijo v zavodu in sicer kakšna morajo ta oblačila biti, kdo jih nabavlja, skrbi zanje,.. Poglavja pravilnika pa obravnavajo tudi določbe glede pogojnega odpusta in odpusta obsojenca ter pomoč po prestani kazni.

Zadnja poglavja urejajo pravice in pritožbe obsojencev, kdo izvaja in v kakšnem obsegu se izvaja nazor na zavodom ter posebne in končne določbe.

5.4.2 Praktični del izvrševanja kazni zapora

Predstavili smo pravilnik, ki je zakonski predpis in podlaga pri izvrševanju kazni zapora. V nadaljevanju pa si bomo ogledali, kako te dejavnosti potekajo v praksi. Bila sem na obisku v Zaporu za mladoletnike v Celju, kjer mi je g. Kos, ki je pristojen za mladoletne prestopnike v celjskem zaporu, podrobneje predstavil, kako se kazen zapora dejansko izvršuje v njihovem zaporu. Predstavila bom tako statistične podatke, ki ji vodi sam zavod, potek izvrševanja kazni zapora za mladoletnike ter primer spisa mladoletnika.

Slika 5: Mladoletniški zapor Celje

Vir: Zapor Celje, 2010

Najprej pa bom na splošno predstavila sam zavod t.i. Zavod za prestajanje kazni zapora in mladoletniškega zapora (ZPKZMZ) v Celju. Kategorije zaprtih oseb, ki so v zavodu zaprte se ločijo na:

- obsojenci/ke,
- priporniki/ce,
- osebe kaznovane z zaporom v postopku o prekršku,
- mladoletniki obsojeni na mladoletniški zapor.

Kapaciteta zavoda je 96 oseb. Za varnost zaprtih oseb skrbi 47 paznikov in 4 paznice.

Najprej si oglejmo vso statistiko, ki jo vodi sam zavod. V spodnji tabeli imamo prikazane podatke o vseh zaprtih osebah na dan 03.02.2010. Ti podatki se dnevno spreminjajo, zato imamo naveden datum pridobljenih podatkov.

Tabela 6: Število vseh zaprtih oseb v zaporu Celje na dan 03.02.2010

	Obsojenci	Priporniki
Mladoletne osebe	3	-
Ostali	44	47

Vir: Zapor Celje, 2010

Zaprte osebe se ločijo glede na to ali so obsojenci ali priporniki. Obsojenci so tiste osebe, ki jim je bila že izrečena pravnomočna sodba in že izvršujejo kazen zapora. Priporniki so tiste osebe, ki še niso bile pravnomočno obsojene in čakajo na sodbo ter pričetek izvrševanja kazni.

Iz preglednice lahko razberemo, da je bilo na dan 03.02.2010 zaprtih skupaj 94 oseb. Število obsojencev in pripornikov na ta dan je bilo enako to je 47. Med priporniki ni bilo nobene mladoletne osebe, pri obsojencih pa so 3 take osebe.

V spodnji tabeli imamo prikazane podatke vseh zaprtih oseb na dan 03.02.2010 in pri tem upoštevane kriterije glede na spol in dejansko stanje v zaporu.

Tabela 7: Število zaprtih oseb glede na spol in dejansko stanje v zaporu Celje na dan 03.02.2010

	Mladoletniki	Ostali
Na begu	1	1
Na pogojnem odpustu	1	-
Trenutno v zaporu/priporu	1	90
Moški	3	86
Ženske	-	4
Skupaj	3	90

Vir: Zapor Celje, 2010

Iz preglednice ugotovimo, da je mladoletnih samo 3% glede na ostale zaprte osebe. Med vsemi zaprtimi mladoletnimi osebami ni nobene mladoletnice. Trenutno je v zavodu zaprta 1 mladoletna oseba, ki je bila premeščena iz zapora iz Ljubljane, en mladoletnik je na begu in eden na pogojnem odpustu.

V zadnjih letih je opazen upad pri izrekanju kazni zapora za mladoletnike. Zaradi majhnega števila zaprtih mladoletnikov se v Zaporu Celje oddelek mladoletniškega zapora in oddelki za ostale kazni zapora ne ločijo več. Obravnava v zaporu pa je za mladoletnika drugačna kot za ostale zaprte obsojence in pripornike.

Med ostalimi priprtimi osebami so 4 ženske, kar je 4% glede na zaprte ostale osebe (brez mladoletnikov), ostalih 96% je moških. Tudi tu je ena oseba na begu, nihče pa ni na pogojnem izpustu.

Drugih evidenc zavod ne vodi. Načeloma pri njih niso zaprte mladoletnice, te so ponavadi na izvrševanju kazni zapora v Igu.

Sedaj si bomo ogledali celoten postopek sprejema in izvrševanja kazni zapora za mladoletnika v zaporu v Celju in sestavo spisa, ki je ključni dokument vsakega obsojenega mladoletnika.

Vsak mladoletnik, ki mu je s pravnomočno sodbo izrečena kazen mladoletniškega zapora, mora na podlagi obvestila o nastopu kazni na dan in ob uri, ki je na tem obvestilu navedena, priti v zavod, kjer bo prestajal kazen.

Ob prihodu v zavod se obsojencem odvzamejo predmeti in stvari, ki jih po hišnem redu ne sme imeti. Nato se mora obsojenec okopati in fotografirati. Obsojenca nato pregleda zdravnik in o pregledu pripravi zdravniško poročilo o zdravstvenem stanju obsojenca. Zdravnik splošne prakse v zavod prihaja dvakrat tedensko. Sledi uvodni razgovor s pedagogom, kjer se pridobijo osnovni podatki o obsojencu (osebni podatki, podatki o kazni, družini, otrocih, partnerju, splošni in strokovni izobrazbi, sodelovanju pri kulturnih in športnih aktivnostih, delu, osebnih značilnostih, podatke o okolju ter razmerah, v katerih je mladoletnik živel in ki so vplivali na njegov razvoj...). Mladoletnega obsojenca (v nadaljevanju: obsojenec) se nato seznanj z njegovimi pravicami in dolžnostmi ter se mu podrobneje predstavi hišni red zapora.

Obsojenec opravi razgovor tudi s psihologom in po potrebi tudi s psihiatrom. V zavod prihaja enkrat tedensko zobozdravnik, dvakrat tedensko psiholog (enkrat za pripor, enkrat za obsojeniški del), psihiater pa enkrat na mesec. Po opravljenih razgovorih se obsojenega mladoletnika nastani v začasne bivalne prostore, ki so ločeni od prostorov, kjer so drugi obsojenci, za obdobje dokler strokovna skupina, ki je z njim opravila razgovore ne prouči vseh pridobljenih podatkov na diagnostični konferenci. Na konferenci se razpravlja o vseh zbranih ugotovitvah, sestavi se okvirni osebni načrt za obsojenca ter se določi njegova namestitvev (odprti, polodprti ali zaprti oddelek) v zavodu.

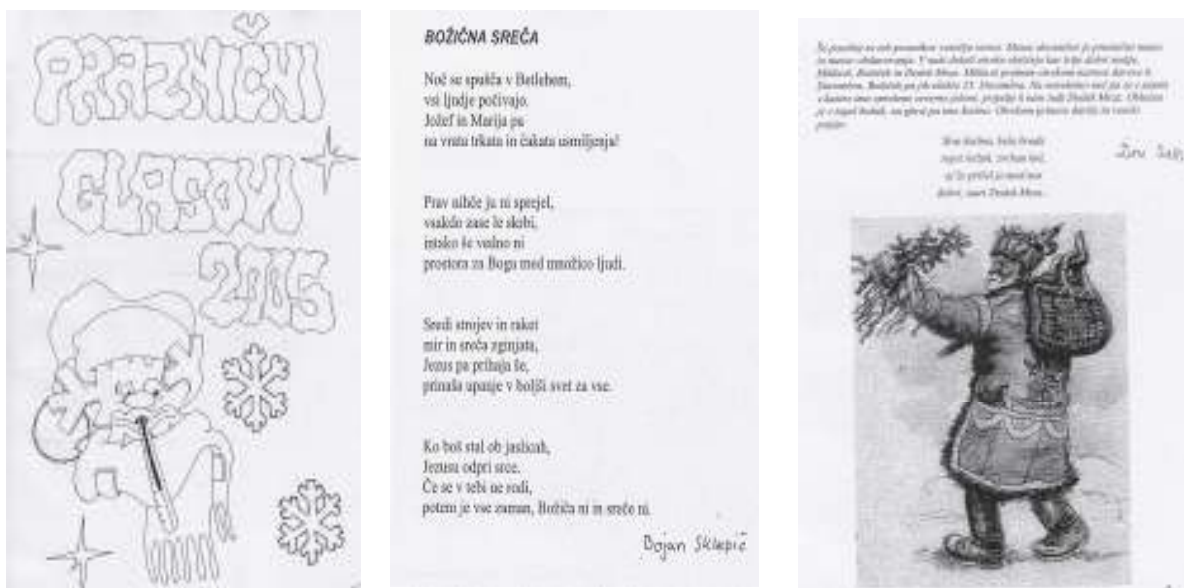
Osebni načrt (glej Priloga 2) je osnova za izvrševanje kazni zapora. V osebni načrtu se določi namestitvev in zaposlitev v zavodu. Obsojenca se namesti glede na podatke na zaprti, polodprti, odprti oddelek ali na oddelek brez drog. V našem primeru je mladoletnik nameščen na zaprti oddelek. V celjskem zaporu lahko obsojenci delajo znotraj zavoda kot kuharji, kopalničarji, vzdrževalci, kovinarji in druga hišna dela. Za delo morajo opraviti zdravniški pregled in varstvo pri delu. Delajo 8 ur na dan, če se izobražujejo lahko tudi skrajšan delovni čas t.j. 4 ure dnevno. Za opravljeno delo prejemajo tudi plačo, ki znaša petino zajamčene plače v javnem sektorju (okrog 80 – 100 evrov mesečno). Obsojenci, ki redno opravljajo delo imajo tudi pravico do letnega dopusta. Delo morajo obsojenci opravljati vestno in se pri delu tudi primerno obnašati. Pri delu se ocenjuje odnos obsojenca do dela, prizadevnost, občutek odgovornosti pri opravljanju dolžnosti, dajanje pobud, kakovost dela, varčnost z materialom,...

V načrtu se določijo tudi osebe, ki smejo obsojenca obiskovati, si z njim dopisovati ter telefonirati. Obsojenci lahko sprejemajo obiske ožjih članov družine (starši, sestre, bratje, parter, otroci, če jih imajo) in tudi druge osebe, če to dovoljuje upravnik zavoda in je v skladu z obsojenčevim programom osebnega načrta. V našem primeru so obiski dovoljeni partnerki in njegovim dvema otrokoma. Obiski potekajo v dveh prostorih. V prvem lahko hkrati potekajo obiski za tri zaprte osebe. Drugi prostor je praviloma namenjen obiskom pod nadzorom, v njem pa lahko hkrati potekata dva obiska za stekleno pregrado (za stekleno pregrado imajo obiske prvih 14 dni vsi priporniki), so pa v njem tudi dodatne klopi, kjer lahko potekajo običajni obiski. V obeh prostorih je tako zagotavljanje zasebnosti zelo težavno. Obsojenci imajo obiske ob sobotah, nedeljah, praznikih in dela prostih dneh med 08.00 in 17.00 uro in v trajanju do dveh ur.

Obsojencem omogoča zavod tudi telefonske pogovore z ožjimi družinskimi člani najmanj dvakrat tedensko in potekajo brez nadzorstva. Paznik je poleg dokler obsojeni ne vnese telefonske številke, nato se odmakne. Obsojenci odprtega oddelka lahko telefonirajo vsak dan med 19:30 in 22:00, na večer pred dela prostimi dnevi se uporaba telefona dovoli do 01:00 ure. Priporniki, ki po lastni krivdi ne delajo, lahko telefonirajo enkrat na teden (deset minut), pripornikom, ki delajo, pa se omogoči pogostejše telefoniranje. Zavod omogoča pogostejšo uporabo telefona tudi, če so za to podani utemeljeni razlogi (pogovor z ožjimi družinskimi člani, centrom za socialno delo, delodajalcem, ipd.).

Izraba prostega časa je tudi ena izmed točk, ki je navedena v osebnem načrtu. Obsojenim osebam je na razpolago več možnosti koristne uporabe časa. Poleg rednih sprehodov in fitnesa (večja in boljše opremljena soba) je za njih poskrbljeno tudi z drugimi prosto časnimi aktivnostmi, kot so likovna delavnica, joga, igranje šaha, namizni tenis, različne prireditve in (tudi med-zavodska) tekmovanja. V okviru novinarske delavnice obsojenci vsaj enkrat letno izdajo glasilo Glasovi, kjer obsojeni pripravijo razne pesmi, slike, članke, ipd. Zaprte osebe preživljajo svoj prosti čas predvsem z gledanjem televizije ali igrami na osebnih računalnikih, ki pa nimajo dostopa do interneta.

Slika 6: Glasilo »Glasovi«

Vir: Zapor Celje, 2010

V načrt se navede tudi dosedanja izobrazba. Obsojenec ima možnost šolanja v zaporu. Največkrat se odločijo za poklic trgovca, natakarja tudi kuharja, tisti, ki nimajo končane osnovne šole jo imajo možnost končati. Šolanje poteka znotraj zavoda in tudi izven zavoda. Predavanja se poslušajo tako v zaporu kot v institucijah izven zavoda, izpiti pa se opravljajo izven zavoda na določeni šoli. V našem primeru se obsojeni za enkrat ne bo izobraževal.

Posebno pomembna je točka v osebnem načrtu, ki predvideva načrtovane oblike obravnave obsojenca za obdobje prestajanja kazni. Obsojenca se seznanijo s potekom pedagoškega dela v zavodu. Pedagoško delo poteka v okviru individualnega in skupinskega dela, kar pomeni, da se med prestajanjem kazni z obsojencem opravljajo individualni razgovori med njim in pedagogom. Na teh pogovorih se obsojenec uči reševati konflikte, komunikacije do soljudi, razvija kritičnost do kaznivega dejanja, ki ga storil, ipd. Ti razgovori se izvajajo enkrat na teden. Kot smo dejali obsojenec opravlja tudi skupinske razgovore, ki potekajo s celotno skupino, v kateri je obsojenec. Namen teh pogovorov je, da se obsojenci učijo reševati konflikte v skupini, živeti v sožitju s skupino,.. V primeru, da se obsojenec

redno udeležuje sestankov tako individualnih kot skupinskih in izpolnjuje kriterije (motiviranost, rednost, ustrezna komunikacija, aktivno sodelovanje,..), ki zagotavljajo uspešno skupinsko delo, se mu omogoči tudi udeležba na domski skupnosti zavoda, ki je nadgradnja skupinskega dela v malih skupinah. V primeru, da ima obsojenec težave pa se opravijo tudi svetovalni in drugi razgovori glede na potrebe.

Obsojenci so deležni tudi posebnih oblik obravnave, to pomeni, da se obsojenca seznanijo, da se v času prestajanja kazni v zaporu zahteva abstinenca glede uživanja psiho-aktivnih substanc (alkohola, prepovedanih drog in zdravil, ki niso predpisana od zdravnika) in zato mora obsojenec zagotoviti, da bo abstinenco ves čas vzdrževal. Za ugotavljanje abstinence se uporabljajo urinski testi ali alkotesti enkrat mesečno, lahko tudi kakšni drugi testi.

V zavodu je omogočena tudi duhovna oskrba, ki pa ni tako zanimiva za obsojence.

Če povzamemo celoten potek prestajanja kazni, lahko ugotovimo, da se ves čas bivanja obsojenca v zaporu, različni strokovnjaki ukvarjajo z njim in mu pomagajo, da se čim boljše pripravi na življenje po prestani kazni. Iz tega razloga pa se tudi obsojence ne izloči popolnoma iz družbe, temveč se trudi gojiti čim boljše odnose z zunanjim svetom, s katerim bo soočen po prenehanju kazni.

Oglejmo si sestavo spisa obsojenca. **Struktura spisa** je naslednja:

1. sodba sodišča
2. osebni list (glej Priloga 3)
3. priloge k osebnemu listu (glej Priloga 4)
4. spremni dopisi
5. dovolilnice za izhode (glej Priloga 5)
6. delo obsojenca
7. redni letni dopust, če obsojenec opravlja delo v zavodu
8. razne prošnje in druga dokumentacija
9. prijave in odjave
10. zapisniki o odvzemu urina (glej Priloga 6)
11. pogojni odpust obsojenca
12. odredba za spremljanje
13. razno

6 PRIMERJAVA VZGOJNIH UKREPOV IN KAZNI

V tem delu naloge bomo podrobneje primerjali tri vzgojne ukrepe in sicer, nadzorstvo organa socialnega varstva, oddaja mladoletnika v prevzgojni dom in izvrševanje kazni zapora. Te tri ukrepe bomo primerjali med sabo ter navedli njihove prednosti in slabosti.

Tabela 8: Primerjava vzgojnih ukrepov

	Nadzorstvo organa socialnega varstva	Oddaja v prevzgojni dom	Kazen mladoletniškega zapora
Svoboda mladoletnika	Neomejena	Omejena	Omejena
Trajanje ukrepa	Ne manj kot 1 leto in ne več kot 3 leta	Ne manj kot 1 leto in ne več kot 3 leta	Ne manj kot 6 mesecev in ne več kot 5 let, izjemoma 10 let
Podlaga za izvrševanje ukrepa	Dogovor dela z mladoletnikom	Osebni načrt	Osebni načrt
Zakonska podlaga za izvrševanje ukrepa	Pravilnik o izvrševanju vzgojnih ukrepov	Pravilnik o izvrševanju ukrepa oddaja mladoletnika v PD	Pravilnik o izvrševanju kazni mladoletniškega zapora
Izvrševanje ukrepa	Socialni delavec na individualnih razgovorih, ki trajajo približno 45 min	Strokovna skupina; individualni in skupinski razgovori; vzgojne skupine; različni oddelki	Strokovna skupina; individualni in skupinski razgovori; različni oddelki
Obravnava oz. delo z mladoletnikom	Individualna obravnava	Individualna in skupinska obravnava	Individualna in skupinska obravnava
Izobraževanje mladoletnika	Možnost izbire, če ni s sklepom sodišča točno določeno	Možnost izbire - ali šola ali delo, lahko oboje – OBVEZNO ENO izmed navedenega	Možnost izbire – šola ali delo, lahko odkloni oboje - posledice
Delo mladoletnika	Možnost izbire, če ni s sklepom sodišča točno določeno	Možnost izbire - ali šola ali delo, lahko oboje – OBVEZNO ENO izmed navedenega	Možnost izbire – šola ali delo, lahko odkloni oboje - posledice

Vir: lasten

V zgornji tabeli imamo predstavljeno primerjavo vzgojnih ukrepov nadzorstvo organa socialnega varstva, oddaja mladoletnika v prevzgojni dom ter izvrševanje kazni mladoletniškega zapora. Vzgojne ukrepe smo primerjali glede na svobodo mladoletnika, trajanje ukrepa, podlago za izvrševanje ukrepa, izvrševanje ukrepa, obravnavo mladoletnika ter glede izobraževanja in dela mladoletnika.

Svoboda mladoletnika je omejena pri ukrepu prevzgojnega doma ter izvrševanju kazni zapora medtem ko je pri nadzorstvu mladoletnik popolnoma svoboden. Seveda pa je potrebno dodati, da je omejenost svobode v primeru kazni zapora večja kot pri ukrepu oddaje v prevzgojni dom.

Ukrepa nadzorstva organa kot tudi oddaja v prevzgojni dom trajata najmanj 1 leto in največ 3 leta. Pri kazni mladoletniškega zapora pa trajanje le tega ni manj kot 6 mesecev in ne več kot 5 let, izjemoma pa lahko traja ukrep tudi 10 let, če gre za primer hujšega kaznivega dejanja, pri katerem bi kazen bila 30 let zapora.

Vsi ukrepi imajo neko zakonsko podlago ter dokument, s katerim se določi način izvrševanja ukrepa. V primeru kazni zapora in oddaje v prevzgojni dom je ta dokument osebni načrt. Pri nadzorstvu organa pa je ta podlaga za izvrševanje ukrepa dogovor dela z mladoletnikom. To so tudi temeljni dokumenti mladoletnikov pri določenem vzgojnem ukrepu.

Zakonska podlaga za izvrševanje ukrepov pa so trije pravilniki, ki podrobneje urejajo izvrševanje posameznega ukrepa to so Pravilnik o izvrševanju vzgojnih ukrepov, Pravilnik o izvrševanju ukrepa oddaja mladoletnika v prevzgojni dom ter Pravilnik o izvrševanju kazni mladoletniškega zapora.

Sam potek izvrševanja vzgojnega ukrepa pa je pri kazni mladoletniškega zapora in oddaje v prevzgojni dom zelo podoben. Pri izvrševanju ukrepa v teh dveh primerih sodeluje strokovna skupina, ki jo sestavljajo socialni delavec, psiholog, pedagogi, vodja oddelkov za izobraževanje in delo, medicinska sestra in občasno tudi direktor zavoda. Ti strokovni delavci opravljajo z mladoletnikom tako individualne kot tudi skupinske razgovore. Mladoletniki so razdeljeni v vzgojne skupine pri ukrepu oddaje v prevzgojni dom, ter znotraj tega še na določen oddelek. Pri kazni zapora pa je mladoletnik nameščen v določen oddelek. Posebno izvrševanje ukrepa pa imamo pri nadzorstvu organa socialnega varstva, kjer razgovori potekajo samo individualno s socialnim delavcem glede na potrebe.

Kot smo že zgoraj navedli poteka delo z mladoletnika individualno ali skupinsko. Individualna obravnava mladoletnika pomeni dvosmeren razgovor med mladoletnikom in strokovnim delavcem. Pri skupinskem obravnavanju pa govorimo o pogovoru oz. komunikaciji med strokovnim delavcem/i ter skupino mladoletnikov.

Zadnji področji primerjave pa sta izobraževanje in delo mladostnikov, ki se med seboj povezujeta, zato ju bomo obrazložili skupaj. Pri ukrepu nadzorstva organa je izobraževanje in delo mladostnika odvisno samo on njega samega, razen če ni v

sklepu sodišča izrecno določeno kot navodilo, da mora mladoletnik dokončati šolo ali opravljati delo. Mladostnik ima prosto izbiro ali enega ali drugega, ni pa mu obvezno. Lahko se odloči, da se ne bo ne izobraževal ne delal. Podobno je tudi pri kazni zapora, kjer se mladoletniku ni potrebno ne izobraževati in ne delati, vendar ima to za posledico izgubo določenih ugodnosti. Pri ukrepu oddaje v prevzgojni dom pa mora mladoletnik ali obiskovati šolo ali delati. V tem primeru je obvezna ena dejavnost ali šola ali delo.

6.1 PREDNOSTI IN SLABOSTI VZGOJNIH UKREPOV IN KAZNI

Pregledali smo primerjavo vzgojnih ukrepov, sedaj pa si bomo še za vsak ukrep posebej ogledali njegove prednosti in slabosti.

Nadzorstvo organa socialnega varstva

Prednosti tega ukrepa so:

- storilec kaznivega dejanja ostane v svojem okolju (mu ni odvzeta prostost),
- je pod nadzorom daljše časovno obdobje,
- nudi se mu pomoč v kriznih situacijah in težavah, ki se pojavijo med nadzorom,
- nudi se mu tudi pomoč pri reševanju poglobitvenih problemov pri šolanju, iskanju zaposlitve, preživljanju prostega časa, razvijanju primernih odnosov do staršev, družine, vrstnikov,...
- vodenje in usmerjanje, da bi se spremenil, poboljšal, prevzgojil,
- ukrep zagotavlja tudi družbeno varstvo, saj se skuša družba z izvajanjem nadzora in varstva nad mladoletnim prestopnikom zavarovati pred njegovimi (novimi) kaznivimi dejanji,
- mladoletniku je namenjena določena mera pozornosti s strani svetovalca.

Slabosti tega ukrepa pa so:

- pozno navezovanje stikov med socialnim delavcem in mladoletnikom, ker postopki predolgo trajajo,
- težja prevzgoja pri starejših mladoletnikih,
- nadzor se dejansko izvaja na razgovorih in v sodelovanju z drugimi institucijami, ni stalnega nadzora,
- v določenih primerih imajo socialni delavci »zavezane roke«, ker se morajo ravnati samo po sklepu, ki ga izda sodišče,
- prisilen,
- pri določenih navodilih stvari še niso dobro obdelane.

Oddaja mladoletnika v prevzgojni dom

Pozitivne lastnosti ukrepa so:

- velik poudarek na izobraževanju mladoletnikov,
- velika možnost opravljanja raznih del,

- druženje s sovrstniki,
- opravljanje raznih del za dom in zunaj njega,
- razne delavnice, kjer izdelujejo izdelke tudi po naročilu zunanjih naročnikov (leseni in kovinski izdelki),
- učenje spoštovanja in strpnosti, komunikacije, sobivanja z drugimi, odgovornosti, življenja v družbi,
- dokaj stalen nadzor, razen v primeru izhodov
- razvijanje delovnih navad.

Negativne lastnosti ukrepa pa so:

- slaba opremljenost doma,
- prostorska stiska,
- odvzeta jim je prostost, ni v svojem okolju,
- zmanjševanje možnosti komuniciranja,
- odtujevanju socialnemu okolju zunaj doma,
- prisilen,
- večja podvrženost h kriminaliteti zaradi slabega vpliva že zaprtih mladoletnih prestopnikov.

Kazen mladoletniškega zapora

Pozitivne strani izvrševanja te kazni:

- stalen nadzor,
- testiranja za prepovedane droge in alkohol v krvi (dnevna, tedenska, mesečna),
- nudenje pomoči po prestani kazni,
- ohranjanje stikov z zunanjim okoljem,
- razne delavnice za izpopolnjevanje obsojencev,
- možnost izobraževanja in dela v zavodu in zunaj njega,
- sodelovanje z različnimi institucijami.

Negativne strani kazni zapora pa so:

- prisilna,
- mladoletniški zapor ni ločen od »navadnega« zavora,
- slaba opremljenost zavoda,
- dotrajana oprema,
- vnos prepovedanih drog kljub nadzoru,
- negativen vpliv drugih obsojencev,
- prezasedenost, ki vodi v nestrpnost in nasilje,
- odvzeta prostost, ni v svojem okolju,
- ni posebne obravnave mladoletnih obsojencev.

V življenju ima vsaka stvar tako pozitivne kot negativne strani. Ne poznamo stvari, ki bi bile samo dobre oz. slabe. Prav tako imajo tudi vzgojni ukrepi in kazni za mladoletnike slabosti in prednosti. Čeprav pa je njihov namen oz. so njihovi cilji zelo podobni. Glavni cilji ukrepov so spremeniti osebnost mladoletnika in jo popraviti,

prevzgojiti mladoletnika tako, da je sposoben samostojno odločati v določenih situacijah, prevzeti odgovornost za določena dejanja, izpolnjevati obveznosti in se zavedati svoje vloge v življenju, reševati težave in probleme, s katerimi se bodo srečevali v prihodnosti, obvladati interakcije med okoljem in njegovo osebnostjo in predvsem preprečevati, da bi mladoletnik ponovno storil kaznivo dejanje.

6.2 STATISTIČNA PRIMERJAVA VZGOJNIH UKREPOV IN KAZNI

V tem podpoglavju pa si bomo ogledali primerjavo statističnih podatkov za vzgojna ukrepa nadzorstvo organa socialnega varstva in oddaja mladoletnik v prevzgojni dom ter kazen zapora glede na spol, skupno število in starost mladoletnikov po posameznem ukrepu in kazni.

Tabela 9: Skupno število mladoletnikov, ki jim je bil izrečen vzgojni ukrep oddaje v prevzgojni dom, nadzorstvo organa ali kazen mladoletniškega zapora od leta 2006 do leta 2009

	Nadzorstvo organa socialnega varstva	Oddaja v prevzgojni dom	Kazen mladoletniškega zapora
2006	87	29	13
2007	94	25	8
2008	68	27	8
2009	77	31	5
Skupaj	326	112	34
Povprečje	82	28	9

Vir: CSD Žalec, PD Radeče in MZ Celje, 2010

Iz tabele lahko povzamemo, da je največ izrečenih vzgojnih ukrepov nadzorstva organa socialnega varstva, skupaj za vsa štiri leta je bilo kar 326 mladoletnih, ki jim je bil izrečen ta ukrep, kar je v povprečju kar 82 nadzorstev na leto. Najmanj pa je bilo izrečenih kazni mladoletniškega zapora. Skupno število mladoletnih, ki jim je bila izrečena ta kazen, za vsa štiri leta je 34, v povprečju 9 mladoletnikov na leto.

Število mladoletnih, ki jim je bil izrečen ukrep oddaja v prevzgojni dom, je v nasprotju s kaznijo mladoletniškega zapora bilo najvišje leta 2009, saj je bilo kar 31 mladoletnikom izrečen ta ukrep. Sklepamo lahko, da je porast števila tega ukrepa mogoče iskati prav v upadu števila izrečenih kazni mladoletniškega zapora. To pa je lahko še en dokaz več, da sodišče tudi pri težjem kaznivem dejanju, raje kot po kazni zapora izrečejo vzgojni ukrep oddaja v prevzgojni dom. Opazimo pa, da je število mladoletnih, ki jim je bil izrečen ta ukrep dokaj konstanten v povprečju 28 mladoletnikov na leto glede na primerjalno obdobje, z majhnim odstopanjem navzgor ali navzdol.

Lahko rečemo, da je izrekanje kazni zapora v stalnem upadu, največ te kazni je bilo izrečene v letu 2006 kar 13 mladoletnikom t.j. kar 44 % več kot je povprečje glede na primerjalna leta. Potem je dve leti število mladoletnih za kazen mladoletniškega zapora enako t.j. 8, najmanj izrečenih kazni mladoletniškega zapora pa je bilo leta 2009 samo 5 t.j. skoraj polovico manj od povprečja glede na primerjalna leta. Vzrok temu gre iskati v tem, da se sodišča vse manj odločajo za najstrožje kazni in posegajo raje prej po manj strožjih ukrepih.

Tabela 10: Število mladoletnih prestopnikov, ki jim je bil izrečen vzgojni ukrep oddaje v prevzgojni dom, nadzorstvo organa ali kazen mladoletniškega zapora glede na spol mladoletnika

	Nadzorstvo organa socialnega varstva		Oddaja v prevzgojni dom		Kazen mladoletniškega zapora	
	M	Ž	M	Ž	M	Ž
Spol	M	Ž	M	Ž	M	Ž
2006	77	10	28	1	13	-
2007	80	14	24	1	8	-
2008	58	10	26	1	8	-
2009	65	12	30	1	5	-
Skupaj	280	46	108	4	34	-
Povprečje	70	12	27	1	9	-

Vir: CSD Žalec, PD Radeče in MZ Celje, 2010

Pri ukrepu nadzorstva organa socialnega varstva je število prestopnikov v povprečju kar za več kot 50 % višje kot število prestopnic. Največ prestopnic je bilo leta 2007, najmanj pa leta 2006 in 2008 t.j. 10 prestopnic, lahko bi rekli, da je število prestopnic dokaj konstantno z rahlim prirastom ali upadom. Pri številu prestopnikov pa je to kar dosti večje v primerjavi s prestopnicami. Največje število prestopnikov je bilo leta 2007, najnižje pa leta 2008 samo 58, kar je 17 % manj glede na povprečje zadnjih štirih let, ki je znašalo 70 prestopnikov na leto.

Tudi pri ukrepu oddaja mladoletnika v prevzgojni dom opazimo, da je število prestopnic v celotnem primerjalnem obdobju konstantno, v povprečju ena prestopnica na leto in dosti nižje od števila prestopnikov. Medtem ko je pri številu prestopnikov to povprečje dosti višje kar 27 prestopnikov na leto t.j. 25 % vseh prestopnikov glede na primerjalna leta. Število prestopnikov je bilo najvišje lansko leto, najnižje pa je bilo leta 2007 in sicer 24 prestopnikov t.j. samo 2 % manj kot leta 2009.

Pri kazni mladoletniškega zapora opazimo, da ni mladoletnic t.j. ni bilo v zadnjih štirih letih nobene mladoletnice, ki bi bila obsojena na mladoletniškem zapor. Sicer pa tudi število prestopnikov iz leta v leto pada. Največ mladoletnikov je bilo zaprtih leta 2006 kar 13, najmanj pa leta 2009 samo 5 mladoletnikov.

Iz primerjave je razvidno, da je več mladoletnih prestopnikov kot prestopnic ne glede na vrsto ukrepa ali kazen. Več kaznivih dejanj ali prekrškov, kjer je sankcija ali vzgojni ukrep ali kazen zapora, zagrešijo mladoletniki, izjemoma mladoletnice.

V naslednji tabeli pa si bomo ogledali podatke o številu mladoletnikov, ki jim je bil izrečen vzgojni ukrep glede na starost mladoletnika. Pri podatkih za CSD, ki izvaja ukrep nadzorstva ni bilo mogoče pridobiti podatke za leto 2006 in 2007, tudi število mladoletnikov je število vseh mladoletnikov, ki so storili ali kaznivo dejanje ali prekršek.

Tabela 11: Število mladoletnih oseb, ki jim je bil izrečen vzgojni ukrep oddaje v prevzgojni dom ali nadzorstvo organa glede na starost mladoletnika

Starost mld.	Nadzorstvo organa socialnega varstva		Oddaja v prevzgojni dom		
	Do 18 leta	Do 26 leta	14 -16	17 - 19	20 - 21
2006	Ni podatkov	Ni podatkov	5	15	8
2007	Ni podatkov	Ni podatkov	5	12	8
2008	39	29	2	18	7
2009	55	21	2	21	8
Skupaj	94	50	14	66	31
Povprečje	47	25	4	17	8

Vir: CSD Žalec, PD Radeče in MZ Celje, 2010

Iz preglednice lahko razberemo, da se je število nadzorstev organa socialnega varstva od leta 2008 do leta 2009 povečalo pri mladoletnikih, ki so stari do 18 let medtem ko je druga skupina do starosti 26 let v upadu. Povprečje mladoletnikov starih do 26 let je zato tudi za 47 % nižje od tistih, ki so stari do 18 let to pomeni, da je bilo število mladostnikov, ki jim je bil izrečen ukrep nadzorstva večje za kar 44 mladoletnikov glede na primerjalni leti.

Pri ukrepu oddaja v prevzgojni dom pa imamo 3 starostne skupine, kjer je starost mladoletnih oseb glede na vsa štiri primerjalna leta v povprečju med 17 in 19 let. Če primerjamo samo starostne skupine vidimo, da je najmanj mladoletnikov, ki ima od štirinajst do šestnajst let, največ tistih, ki so stari med 17 in 19 let in nekje vmes tisti, ki so starejši od 20 let. Povprečje mladoletnih oseb starosti od 20 do 21 let je 8 mladoletnikov na leto, kar je za več kot 50 % manj kot mladostnikov, ki so stari med 17 in 19 let ter za 50 % več kot tistih, ki so stari med 14 in 16 let. Število mladoletnikov starih med 20 in 21 je dokaj konstantno, približno 8 mladoletnikov na leto, pri mladoletnih osebah starih od 14 do 16 let pa opazimo upad skozi vsa štiri primerjalna leta, v zadnjih dveh letih sta bila samo dva mladostnika, ki jim je bil izrečen ukrep

oddaje v prevzgojni dom. Povečano pa je število tistih, ki so stari med 17 in 19 let ta skupina pa je v porastu glede na vsa štiri opazovana leta.

Naslednja tabela nam prav tako prikazuje podatke glede starosti mladoletnikov, ki jim je bila izrečena kazen zopora. Tabela smo ločili, ker imamo mladoletnike ločen v dve skupini in sicer na obsojence (pravnomočna sodba sodišča in že prestajajo določeno kazen) in pripornike (še ni pravnomočne sodbe sodišča in še čakajo na izrek oz. določitev kazni).

Tabela 12: Število mladoletnih oseb, ki so bile priprte oz. zaprte v mladoletniškem priporu oz. zoporu glede na starost mladoletnika

Starost mld.	Obsojenci			Priporniki	
	16 – 18 leta	19 – 21 leta	22 – 24 leta	16 let	17 let
2006	7	5	1	-	1
2007	4	3	1	-	1
2008	4	3	1	1	1
2009	1	3	1	-	1
Skupaj	16	14	4	1	4
Povprečje	4	4	1	/	1

Vir: CSD Žalec, PD Radeče in MZ Celje, 2010

Med priporniki je večje število mladoletnikov starih 17 let in to število je konstantno skozi vsa leta, izjemoma pa je kakšen star tudi 16 let, čeprav je število pripornikov dokaj nizko.

Pri obsojenci imamo večje število tistih, ki so stari med 16 in 21 let. Število mladoletnikov starih od 22 do 24 let je konstantno, povprečno en mladoletnik te starosti na leto v povprečju. Opazimo pa upad tako mladostnikov od 16 do 18 let kot tudi mladoletnikov starih med 19 in 21 let. Povprečje tih dveh starostnih skupin je enako t.j. v povprečju 4 mladoletniki na leto.

Če povzamemo vse podatke lahko ugotovimo, da je povprečna starost mladoletnikov, ki jim je izrečen ukrep nadzorstva organa, oddaja v prevzgojni doma ali kazen mladoletniškega zopora nekje med 16 in 18 let. Mladoletniki te starosti so pri vseh treh ukrepih v porastu.

7 ZAKLJUČEK

V času modernizacije in globalizacije ter raznih kriz in čedalje večjih socialnih razlik je več kot preveč ugodnih pogojev za razvoj kriminalitete kot tudi mladoletniškega prestopništva.

Prav mladoletni delinkventi so problematika, ki sem jo pod drobnogled vzela v svojem diplomskem delu, saj gre tu za tisti del populacije, ki bo odgovoren za nadaljnji razvoj in dobrobit družbe. Zato je potrebno pri reševanju mladoletne delikventnosti izvajati takšne ukrepe, ki bodo krepili in razvijali mladoletnikovo samopodobo ter odgovornost za dejanja, ki jih je storil.

Naš pravni sistem zato loči med mladoletnimi prestopniki in ostalimi storilci kaznivih dejanj. Razlika je prav v načinu kaznovanja mladoletnih storilcev kaznivih dejanj, kjer ločimo med zavodskimi in nezavodskimi vzgojnimi ukrepi ter strožjimi oblikami kaznovanja kot je npr. mladoletniški zapor. Kot samo ime pove, se vzgojni ukrepi in kazni za mladoletnike izvajajo v zavodih, ki so temu namenjeni. Osnova za izvrševanje pa so tudi zakonski predpisi. Vloga institucij, v katerih se izvršujejo vzgojni ukrepi in kazni, je pri obravnavanju mladoletnikov zelo velika.

V svojem diplomskem delu sem ugotavljala, kako CSD Žalec, Prevzgojni dom Radeče in Mladoletniški zapor Celje izvršujejo ukrepe in kazni za mladoletnike. Lahko ugotovimo, da imajo te institucije določene aktivnosti in dejavnosti dobro druge slabše organizirane. Cilj teh aktivnosti pa je prav spodbujanju mladoletnikove ustvarjalnosti, delavnosti, izobraževanja hkrati pa vse te dejavnosti, odvrčajo mladoletnika od kriminalnih dejanj in neprimerne vedenja.

V zadnjem času je kriminaliteta v upadu med mladoletniki. Tudi sodišča raje izrekajo blažje oblike kaznovanja mladoletnikov in se vse več odločajo za nezavodske ukrepe, ki pa so tudi v porastu. Zavodski ukrepi se izrekajo redkeje. Kljub temu pa sodišča raje posegajo po vzgojnih ukrepih (zavodski in nezavodski) in se le redko odločajo za strožje kazni t.i. mladoletniški zapor, ki je v zadnjem času v upadu.

Ovira, ki je nastala pri upadu mladoletnih zapornikov je v tem, da se prostori oz. oddelek za izvrševanje kazni zapora za mladoletnike ne loči več. Mladoletni prestopniki prestajajo kazen zapora skupaj z ostalimi storilci kaznivih dejanj.

V povprečju je v primerjavi med spoloma več prestopnikov kot prestopnic, ne glede na obliko vzgojnega ukrepa in starost. V mladoletniškem zaporu v Celju ni mladoletnih obsojenk, te so nastanjene v Igu. Prav tako je v prevzgojnem domu v Radečah občutno več prestopnikov kot prestopnic. Prostori za dekleta in fante so ločeni, kljub temu pa so posamezne vzgojne skupine mešane tako fantje kot dekleta.

Starostna skupina, ki je po vseh primerjavah najbolj kritična je nekje med 16 in 18 letom starosti mladoletnika. To je obdobje, v katerem mladoletnik doživi največ

sprememb kot so npr. sprememba okolja (srednja šola), nova poznanstva, nova družba, potrjevanje in pridobivanje položaja v novem okolju in družbi, seveda pa tudi obdobje pubertete. Vse to pa so vzroki, ki silijo mladoletnike v neprimerno vedenje.

Lahko bi rekli, da so ugotovitve dokaj zadovoljive in da je delinkvenca mladoletnih v zadnjih letih v upadu. Veliko stvari je urejenih tako, da se mlade odvrča od odklonskega vedenja in se jih spodbuja k pozitivnemu obnašanju. Prav tako je na podlagi zakonodaje dosti sprememb, ki boljše rešujejo problematiko mladoletniškega prestopništva kot je trening socialnih veščin in družbeno koristno delo. Kar pa se v praksi še ne uporablja v takšni meri, ki bi bila zadovoljiva.

LITERATURA

BAŠIČ, Katja. Kazniva dejanja otrok in mladoletnikov ter njihovo preprečevanje v okviru šolskih ustanov. V: BERGANT, Milica (ur.): Vedenjske motnje mladoletnikov v sodobnem času, Zveza prijateljev mladine Slovenije, Tisk ČGP Delo, 1987, str. 123 – 131.

BEČAJ, Janez. Problem uspešnosti pri obravnavanju vedenjskih motenj na osnovni šoli. V: BERGANT, Milica (ur.): Vedenjske motnje mladoletnikov v sodobnem času, Zveza prijateljev mladine Slovenije, Tisk ČGP Delo, 1987, str. 78 – 104.

BRINC, Franci. Pravni, kriminološki, viktimološki in penološki vidiki obravnavanja otrok in mladostnikov z motnjami vedenja in osebnosti. V: ULE, Mirjana (ur.): Drugačni otroci in mladostniki – drugačne metode, Ljubljana, 1991, str. 59 – 89.

BRINC, Franci. Kriminaliteta mladoletnikov in kaznovalna politika sodišč v R. Sloveniji do konca leta 1994. Revija za kriminalistiko. 1997, let. 48, št. 1, Republiški sekretariat za notranje zadeve Republike Slovenije, Ljubljana, 1997, str. 26 – 37.

BRINC, Franci. Pojavnost mladoletniškega prestopništva v svetu in v Sloveniji. V: ŠERLIH, Alenka (ur.): Prestopniško in odklonsko vedenje mladih, Ljubljana, 2000, str. 113 – 137.

DEKLEVA, Bojan. Vpliv ožigosanja učencev na njihove odnose do součencev. Revija za kriminalistiko. 1982, let. 33, št. 1, Republiški sekretariat za notranje zadeve Republike Slovenije, Ljubljana, 1982, str. 3 – 12.

DEKLEVA, Bojan. Nove vrste vzgojnih ukrepov za mladoletnike (predvsem poravnavanje z oškodovancem, opravljanje koristnega dela za skupnost ter programi socialnih treningov). Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti, Ljubljana, 1996.

DEKLEVA, Bojan. Izhodišča in usmeritve, novosti v sistemu vzgojnih ukrepov za mladoletnike. V: ŽAGAR, Dušan (ur.): Prestopništvo mladih / 8. seminar forenzične psihiatrije, Ljubljana, 1997, str. 63 – 69.

FILIPČIČ, Katja. Obravnavanje otrok, (domnevnih) storilcev kaznivih dejanj. V: ŠERLIH, Alenka (ur.): Prestopniško in odklonsko vedenje mladih, Ljubljana, 2000, str. 165 – 181.

FILIPČIČ, Katja. Delo v korist skupnosti – alternativni ukrep za mladoletne prestopnike. V: FILIPČIČ, Katja (ur.): Uvajanje vzgojnih ukrepov dela v korist skupnosti in socialnih treningov, Ljubljana, 2006, str. 11 – 21.

MEŠKO, Gorazd. Družinske vezi na zatožni klopi. Educy, Ljubljana, 1997.

MIKOVIČ, Milanka. Maloletniška delikvencija i socialni rad. Magistrat, Sarajevo, 2004.

MIKUŠ – KOS, Anica. Šola in duševno zdravje. Pomurska založba, Murska Sobota, 1991.

MURŠIČ, Mitja. Metodika izvajanja dela v korist skupnosti. V: FILIPČIČ, Katja (ur.): Uvajanje vzgojnih ukrepov dela v korist skupnosti in socialnih treningov, Ljubljana, 2006, str. 103 – 125.

SINGER, Mladen. Prestopništvo otrok in mladostnikov. V: ŽAGAR, Dušan (ur.): Prestopništvo mladih / 8. seminar forenzične psihiatrije, Ljubljana, 1997, str. 13 – 19.

ŠELIH, Alenka. Socialni treningi kot sodobna oblika vzgojnega ukrepa. V: FILIPČIČ, Katja (ur.): Uvajanje vzgojnih ukrepov dela v korist skupnosti in socialnih treningov, Ljubljana, 2006, str. 125 – 140.

TIVADAR, Blanka. Mladost kot problem: Dejavniki prestopniškega vedenja. V: ULE, Mirjana (ur.): Socialna ranljivost mladih, Šentilj, 2000, str. 143 – 171.

TOMORI, Martina. Družina mladoletnega prestopnika. V: ŽAGAR, Dušan (ur.): Prestopništvo mladih / 8. seminar forenzične psihiatrije, Ljubljana, 1997, str. 27 – 33.

TOMORI, Martina. Psihosocialni dejavniki pri mladoletniškem prestopništvu. V: ŠELIH, Alenka (ur.): Prestopniško in odklonsko vedenje mladih, Ljubljana, 2000, str. 89 – 113.

VODOPIVEC – GLONAR, Maja. Vpliv družine na nastanek vedenjskih težav. V: BERGANT, Milica (ur.): Vedenjske motnje mladoletnikov v sodobnem času, Zveza prijateljev mladine Slovenije, Tisk ČGP Delo, 1987, str. 64 – 78.

ŽERJAV, Ciril. Kriminalistika. Izobraževalni center organov za notranje zadeve, Ljubljana, 1994.

VIRI

Zakonski viri:

Kazenski zakonik Republike Slovenije. Ur. list RS, št. 63/94, 95/04, 55/08.

Pravilnik o izvrševanju vzgojnih ukrepov. Ur. list RS, št. 85/09.

Pravilnik o izvrševanju vzgojnega ukrepa oddaja mladoletnika v prevzgojni dom. Ur. list RS, št. 73/00.

Pravilnik o izvrševanju kazni zapora. Ur. list RS, št. 102/00.

Zakon o izvrševanju kazenskih sankcij. Ur. list RS, št. 22/2000, 59/02, 70/06, 76/08, 40/09.

Zakon o prekrških. Ur. list RS, št. 7/03, 86/04, 44/05, 40/06, 51/06, 115/06.

Ostali viri:

(SL, 2008) Statistični letopis 2008. Statistični urad Republike Slovenije, 2008.

Interni viri:

Interno glasilo Prevzgojnega doma Radeče – Grajske novice, Prevzgojni dom Radeče, 2010.

Interno glasilo Mladoletniškega zapora Celje – Glasovi, Zavod za izvrševanje kazni zapora in mladoletniškega zapora Celje, 2010.

Predstavitvena brošura Prevzgojnega doma Radeče, Prevzgojni dom Radeče, 2010.

Statistični podatki Centra za socialno delo v Žalcu, Center za socialno delo Žalec, 2010.

Statistični podatki Prevzgojnega doma Radeče, Prevzgojni dom Radeče, 2010.

Statistični podatki Mladoletniškega zapora Celje, Zavod za izvrševanje kazni zapora in mladoletniškega zapora Celje, 2010.

Zgoščenka s predstavitvijo Prevzgojnega doma Radeče, Prevzgojni dom Radeče, 2010.

SEZNAM SLIK IN TABEL

SEZNAM SLIK

SLIKA 1: PREVZGOJNI DOM RADEČE	35
SLIKA 2: KOVINARSKA DELAVNICA	38
SLIKA 3: TERAPEVTSKE DELAVNICE	40
SLIKA 4: GLASILO GRAJSKE NOVICE	41
SLIKA 5: MLADOLETNIŠKI ZAPOR CELJE	46
SLIKA 6: GLASILO »GLASOVI«	49

SEZNAM TABEL

TABELA 1: MLADOLETNE OSEBE, KI STA JIMA BILA IZREČENA VZGOJNI UKREP ALI KAZEN, PO SKUPINAH KAZNIVIH DEJANJ	20
TABELA 2: MLADOLETNE OSEBE, ZOPER KATERE JE BIL KAZENSKI POSTOPEK PRED SENATOM PRAVNOMOČNO KONČAN	21
TABELA 3: ŠTEVILO OSEB, KI JIM JE BIL IZREČEN VZGOJNI UKREP IN SO GA IZVRŠEVALI NA CSD ŽALEC	24
TABELA 4: ŠTEVILO OSEB, KI JIM JE BIL IZREČEN VZGOJNI UKREP, KJER POSREDUJE CSD OD LETA 2006 DO LETA 2010 GLEDE NA SPOL PRESTOPNIKA ZA CSD ŽALEC	25
TABELA 5: ŠTEVILO MLADOLETNIKOV V DOMU GLEDE NA SPOL IN DEJANSKO STANJE V DOMU DNE 15.02. 2010	36
TABELA 6: ŠTEVILO VSEH ZAPRTIH OSEB V ZAPORU CELJE NA DAN 03.02.2010	46
TABELA 7: ŠTEVILO ZAPRTIH OSEB GLEDE NA SPOL IN DEJANSKO STANJE V ZAPORU CELJE NA DAN 03.02.2010	47
TABELA 8: PRIMERJAVA VZGOJNIH UKREPOV	51
TABELA 9: SKUPNO ŠTEVILO MLADOLETNIKOV, KI JIM JE BIL IZREČEN VZGOJNI UKREP ODDAJE V PREVZGOJNI DOM, NADZORSTVO ORGANA ALI KAZEN MLADOLETNIŠKEGA ZAPORA OD LETA 2006 DO LETA 2009	55
TABELA 10: ŠTEVILO MLADOLETNIH PRESTOPNIKOV, KI JIM JE BIL IZREČEN VZGOJNI UKREP ODDAJE V PREVZGOJNI DOM, NADZORSTVO ORGANA ALI KAZEN MLADOLETNIŠKEGA ZAPORA GLEDE NA SPOL MLADOLETNIKA	56
TABELA 11: ŠTEVILO MLADOLETNIH OSEB, KI JIM JE BIL IZREČEN VZGOJNI UKREP ODDAJE V PREVZGOJNI DOM ALI NADZORSTVO ORGANA GLEDE NA STAROST MLADOLETNIKA	57
TABELA 12: ŠTEVILO MLADOLETNIH OSEB, KI SO BILE PRIPRTE OZ. ZAPRTE V MLADOLETNIŠKEM PRIPORU OZ. ZAPORU GLEDE NA STAROST MLADOLETNIKA	58

PRILOGE

Priloga 1: Načrt oz. dogovor o delu z mladoletnim storilcem kaznivega dejanja

REPUBLIKA SLOVENIJA
CENTER ZA SOCIALNO DELO ŽALEC
MESTNI TRG 5, 3310 ŽALEC

Številka: 561-81/2003-273

Datum: 29.11.2006

NAČRT DELA Z MLADOLETNIM STORILCEM KAZNIVEGA DEJANJA V OKVIRU NADZORSTVA ORGANA SOCIALNEGA VARSTVA

Mld. je bil s sklepom Okrožnega sodišča v Celju določen ukrep nadzorstvo organa socialnega varstva. Iz sklepa izhaja, da je mladoletnik dolžan sodelovati s svetovalcem Centra za socialno delo ter upoštevati njegova navodila in nasvete. S pomočjo poročil centra pa bo sodišče redno spremljalo mladoletnikov razvoj, predvsem uspešnost njegovega šolanja. Na podlagi sklepa sodišča in dosedanjih srečanj z sva skupaj pripravila naslednji načrt dela, ki ga bova skušala izpolniti v času trajanja ukrepa nadzorstva organa socialnega varstva.

Mladoletnik se v času trajanja ukrepa zavezujem, da: ne bom več delal kaznivih dejanj in tudi ne prekrškov, saj se zavedam, da sem kot polnoleten kazensko polno odgovoren, poleg tega pa tudi vem, da so bila moja dejanja v preteklosti neprimerna in jih obžalujem redno bom delal izpite in obiskoval predavanja v šoli, kljub temu da sem vpisan izredno, ter se maksimalno potrudil, da opravim šolo v najkrajšem možnem času, kar je posledica tudi tega, da si moram šolo plačati sam želim narediti izpit za tovornjak, zato tudi sedaj ko delam preko študentskega servisa, dajem mesečno določen znesek na stran, ravno s tem razlogom. Izpit bom opravil takoj, ko bo mogoče. Poleg izrednega šolanja, bom redno delal preko študentskega servisa, saj si moram zaslužiti denar za opravljanje izpita in pa tudi za plačilo šole. Razmislil bom o udeležbi na socialnem treningu v Celju, ki se bo začel z 17.01.2007

Svetovalec na CSD se v okviru ukrepa zavezujem, da:

- bom redno preko mesečnih oz. srečanj po potrebi spremljal glede njegovega življenja in mu omogočil, da če bo potreboval kakšne informacije in pomoč, da se kadarkoli oglasi k meni nudil oporo in pomoč v primeru, da pride do večjih težav pri njegovem vsakodnevnem funkcioniranju in skupaj z njim iskal možne poti in rešitve

nudil oporo in svetovanje pri njegovih odločitvah glede prihodnosti
pomagal pri iskanju določenih informacij glede njegovih potreb, če sam do teh ne bo
prišel oz. mu ne bodo dostopne

Z omenjenim načrtom se oba strinjata, kar dokazuje tudi najin podpis.

- svetovalec CSD
- mladoletnik

Priloga 2: Osebni načrt obsojenca

ZAVOD ZPKZ.

obrazec IK – 1/7

Matična št.: 271/2009

Obsojenec(-ka):

7. Osebni načrt, ukrepi in sklenjeni dogovori z obsojencem.

OSEBNI NAČRT:

Sprejet na diagnostični konferenci dne: 20.1.2010

Ob nastopu kazni je bil obsojenec seznanjen s pravili hišnega reda, s pravicami in z dolžnostmi med prestajanjem kazni zapora.

Pedagog:

1. **Namestitvev:** Obsojenec je bil na prestajanje kazni priveden 22.12.2009. Nameščen je v zaprtem delu zavoda.
2. **Zaposlitev:** obsojenec je pripravljen delati v zavodu. Opravil je izpit iz varstva pri delu. Na delo bo razporejen skladno z možnostmi zavoda.
3. **Obiski:** Odobrene ima obiske v zavodu. V zavodu ga lahko obiskujejo ožji svojci partnerka ter hčerki in
4. **Telefonski pogovori in dopisovanje.** Odobreno ima nenadzorovano telefoniranje in dopisovanje z zgoraj navedenimi osebami.
5. **Izraba prostega časa:** V prostem času se sprehaja in spremlja tv program.
6. **Izobraževanje:** Po poklicu je metalurški tehnik. Izobraževanje zaenkrat ni predvideno.
7. **Sodelovanje s svojci:** Po potrebi in če bo obsojenec soglašal s tem, bomo opravili razgovor z obsojenčev partnerko
8. **Sodelovanje s CSD:** Obsojenec ni želel podpisati soglasja, da zavod o nastopu kazni obvesti pristojni Center za socialno delo in da ta sodeluje pri izvajanju osebnega načrta.
9. **Načrtovane oblike obravnave:** Obsojenec je seznanjen s potekom pedagoškega dela v zavodu. Pedagoško delo poteka v okviru individualnega in skupinskega dela. V primeru, da se bo obsojenec udeleževal sestankov male skupine in izpolnjeval kriterije (motiviranost, rednost, ustrezna komunikacija, aktivno sodelovanje,...), ki zagotavljajo uspešno skupinsko delo, mu bo omogočena tudi udeležba na domski skupnosti zavoda, ki je nadgradnja skupinskega dela v malih skupinah.
 - Obsojenec bo obravnavan individualno pri pedagoginji, svetovalni in drugi razgovori po potrebi in ob težavah.
 - Na sestanke vzgojne skupine prihaja redno.
10. **Posebne oblike obravnave :** Seznanjen je, da se v času prestajanja kazni zahteva abstinenca glede uživanja psihoaktivnih substanc. (alkohola, prepovedanih drog in zdravil, ki niso predpisana od zdravnika) in zagotavlja, da bo abstinenco vzdrževal. Strinja se, da se za ugotavljanje abstinence uporabijo ustrezni testi.
10. **Seznanjen je s potekom in izvajanjem duhovne oskrbe v zavodu.**

11. Odnos do kaznivega dejanja: Obsojenec zanika sodelovanje pri kaznivem dejanju.

12. Ugodnosti zunaj zavoda: Če bo kazen korektno prestajal in skladno s 77. čl. ZIKS in 79. čl. PIKZ si bo zunajzavodske ugodnosti lahko pridobil po polovici prestane kazni.

13. Drugi kazenski postopki, čakajoče kazni: Obsojenec po doslej zbranih podatkih nima odprtih kazenskih postopkov.

14. Postpenalni program:

Obsojenec bo nadaljeval z delom v fitnessu na Bledu (B-RAI-N), zaenkrat ima nastanitev zagotovljeno kot podnajemnik na Selu pri Bledu.

pedagoginja

vodja vzgojne službe

direktor

Obsojenec _____ sem bil dne _____ seznanjen z osebnim načrtom in sem prejel en izvod le tega ter se z njim v celoti strinjam.

Podpis obsojenca:

Priloga 3: Osebni list obsojenca

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA PRAVOSODJE
UPRAVA ZA IZVRŠEVANJE KAZENSKIH SANKCIJ

Mat. št. _____
EZO

Zavod za prestajanje kazni zapora na/ ZPMZKZ CELJE

Osebni list za osebe, ki prestajajo kazen zapora

Fotografija

(priimek in ime ter vzdevek obsojene osebe)

I.SPLOŠNI PODATKI

Očetovo ime	Materin dekliski priimek in ime
Rojstni kraj, občina in država	Prebivališče
Rojstni datum	EMŠO
Državljanstvo	Zakonski stan
Število mladoletnih otrok	Premoženjsko stanje
Šolska izobrazba	Poklicna izobrazba
Poklic pred storitvijo kaznivega dejanja	Položaj ob storitvi kaznivega dejanja

II.PODATKI O KAZNI

Vrsta kazni	Višina kazni
Stranske kazni Varnostni ukrepi	
Kaznivo dejanje (člen in odst. KZ)	
Predkaznovanost (prvič na prestajanju kazni zapora, enkrat ali večkrat na prestajanju kazni zapora (penološko povratništvo)	
Odločba (št., datum in naziv organa, ki je izdal odločbo)	
Čas, prebit v priporu	
Datum in ura sprejema v zapore	
Začetek prestajanja kazni	
Iztek kazni	
Prekinitve kazni	

Priloga 4: Priloge k osebnem listu obsojenca (-ke)

Zavod ZPMZKZ CELJE

Matična. številka _____

Priimek in ime obsojenca (-ke) _____

PRILOGE K OSEBNEMU LISTU OBSOJENCA (-KE)

Vsebina:

Podatki, ki se zbirajo med izvrševanjem kazni in se uporabljajo za individualni program tretmaja.

1. Zdravnikovo poročilo o pregledu in zdravstvenem stanju.
2. Kratek izvleček iz socialnega poročila, če je bilo pridobljeno.
3. Podatki o prvih razgovorih z obsojencem(-ko).
4. Psihološka opažanja o obsojencu (-ki).
5. Psihiatrična opažanja o obsojencu (-ki).
6. Ugotovitve strokovne skupine med trajanjem sprejemnega obdobja.
7. Okvirni individualni program tretmaja ter ukrepi in sklenjeni dogovori z obsojencem na področju tretmaja.
8. Podatki o dosedanjih zaposlitvah na prostosti ter o razporeditvi na delo med prestajanjem kazni.
9. Obnašanje obsojenca med prestajanjem kazni.
10. Podatki o izobrazbi in pridobljenih znanjih ter drugih aktivnostih.
11. Vedenje v zavodu.
12. Podatki o socialnem in ekonomskem stanju obsojenca pred nastopom kazni zapora
Medsebojni odnosi obsojenca do družine.
13. Razgovori in posvetovanja strokovnih delavcev z obsojencem med prestajanjem kazni.
14. Ugodnosti, ki jih uživa, posebne nagrade in pohvale, izraba letnega počitka v ZPKZ ali zunaj zavoda.
15. Disciplinske kazni in ukrepi osamitve.
16. Podatki o ukrepih in doseženih rezultatih na področju nudenja pomoči obsojencu po prestani kazni.
17. Odpust obsojenca: po izteku kazni, pomilostitvi, izredni omilitvi kazni, amnestiji, pogojni odpust in predčasni odpust po 106. in 108. členu ZIKS..
18. Podatki o doseženih rezultatih tretmaja kazni zapora (134. člen pravilnika o izvrševanju kazni zapora).

Priloga 5: Dovolilnica za izhod

REPUBLIKA SLOVENIJA

MINISTRSTVO ZA PRAVOSODJE
UPRAVA ZA IZVRŠEVANJE KAZENSKIH SANKCIJ

ZAVOD ZA PRESTAJANJE MLADOLETNIŠKEGA ZAPORA IN KAZNI ZAPORA CELJE

Številka: 7201- -2010-4076
Datum: 30.01.2010

D O V O L I L N I C A

Na podlagi 77. člena Zakona o izvrševanju kazenskih sankcij (Uradni list RS, št. 76/2008) dovoljujemo obsojencu

, rojenemu v ,
Prosti izhod v ,
in sicer od 30.01.2010 od 16.00 ure do 01.02.2010 do 21.00 ure,
zaradi obiska na domu.

V primeru nujne zdravniške pomoči obsojencu je plačnik zdravstvenih storitev Zavod za zdravstveno zavarovanje Slovenije.

Edita MEJAČ
direktorica

Priloga 6: Zapisnik o odvzemu urina

ZPMZKZ CELJE
ODDELEK ZA VZGOJO

ZAPISNIK O ODDAJI URINA

Dne _____ ob _____ je bila opravljena oddaja urina pri -obsojencu-
-priporniku- osebi kaznovani v postopku o prekršku.

Ime in priimek testirane osebe: _____

Preizkus je opravil strokovni delavec:

- Ime in priimek _____
- Delovno mesto _____

Vzrok preizkusa:

- a.) Tretmanska odločitev
- b.) Odredba predstojnika

1. Testirana oseba JE – NI pripravljena opraviti preizkus
2. Testirana oseba PRIZNA – NE PRIZNA zaužitje droge
3. Preizkus se začne TAKOJ – ČEZ _____ minut
4. Z rezultati ima preizkušena oseba pravico biti seznanjena takoj, ko je to mogoče.

Vrste testov:

_____	_____
_____	_____
_____	_____

Posebnosti: _____

Podpis testirane osebe:

Podpis delavca, ki vodi preizkus:

Zapisnik se vroči:

1. Osebni spis testirane osebe
2. Arhiv ambulante

Podpis delavca, ki nadzira oddajo urina

Podpis predlagatelja:

IZJAVA O AVTORSTVU IN NAVEDBA LEKTORJA

Jasna Trifunovič izjavljam, da je diplomsko delo z naslovom Vzgojni ukrepi in kazni za mladoletnike v primeru mladoletniškega prestopništva rezultat lastnega dela in da so rezultati korektno navedeni.

Diplomsko delo je lektorirala Tanja Borenovič, prof.

Diplomsko delo je lahko objavljeno na internetu.